

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Maria Johanna Kull

**Arutelu kujundamine uudisteportaalide arvamuskülgedel
tselluloositehase juhtumi näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm, PhD

Kaasjuhendaja: Triin Vihalemm, PhD

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	2
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	4
1.1. Ajakirjanduse ja arvamuskülgede roll avalikus arutelus	4
1.2. Arutelu kujundamine otsustusprotsesside raames	5
1.3. Toimetaja roll ja tööpraktikad	8
1.4. Varasemad uurimused Eesti kontekstis	10
1.5. Juhtumi kirjeldus ja ajaline jaotus	11
1.6. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused	13
2. MEETOD JA VALIM.....	14
2.1. Standardiseeritud sisuanalüüs	14
2.2. Intervjuud	18
2.3. Meetodi kriitika	19
3. SISUANALÜÜSI TULEMUSED.....	20
3.1. Arvamusartiklite arv, rollid ja hoiakud ning nende muutumine ajas	20
3.2. Artiklite teemad ja autorite väited	23
4. INTERVJUUDE TULEMUSTE ANALÜÜS	27
4.1. Arvamustoimetaja roll ja kaalutlused.....	27
4.2. Tööprotsess	34
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	43
5.1. Järeldused.....	43
5.2. Diskussioon	49
KOKKUVÕTE.....	51
SUMMARY	53
KASUTATUD KIRJANDUS	55
Lisa 1: Juhtumi kirjelduses kasutatud artiklid	60
Lisa 2: Kodeerimisjuhend	63
Lisa 3: Kodeerimisel kasutatud artiklid	67
Lisa 4: Kodeerimisnäidis.....	76
Lisa 5: Intervjuukava.....	78

SISSEJUHATUS

2017. aasta jaanuaris tõusis avalikkuse ette Est-For Investi soov rajada Eestisse tselluloositehas, mis algatas laiema ühiskondliku arutelu tehase rajamisest. Kuigi algselt oli valitsus tehast toetav ja algatati riiklik eriplaneering, siis 21 kuud väldanud arutelude tulemusel otsustati tehase eriplaneering lõpetada ja ka Est-For Invest loobus tehase rajamise plaanist.

Töö uurimisprobleemiks on selgitada, milliseks kujunes arutelu Eesti meediaportalide arvamuskülgedel tselluloositehase debati ajal ja kuidas seda kujundati – millisena arvamustoimetajad ise oma rolli nägid ning millised olid kaalutlused ja tööpraktikad seoses arvamuslugude ja kirjutajate valimisega.

Töö teostas in kahe osas – seminaritöös tegin arvamusartiklite analüüsi ja bakalaureusetöös teostas in arvamustoimetajatega intervjuud, kaasates uurimusse ka täiendava väljaande. Standardiseeritud sisuanalüüs põhines tselluloositehasega seotud artiklitel uudisteportalide arvamuskülgedel, mis ilmusid jaanuar 2017 kuni november 2018. Sisuanalüüs lõi aluse arvamustoimetajate töö konkreetsemaks ja põhjalikumaks avamiseks intervjuudes.

Uurimistöö teema on oluline, et mõista paremini, milline on riiklike otsustega seotud avalik arutelu Eestis ja kuidas arutelusid arvamuskülgedel juhitakse. Wahl-Jorgensen (2004: 60) toob välja, et arvamusküljed on huvitav uurimisobjekt nii ajakirjanduslike praktikate perspektiivist kui ka poliitilise diskursuse nurga alt, näidates kodanikke kaasava avaliku platvormi tugevusi ja nõrkusi. Torres de Silva (2012: 250) sõnul on arvamusküljed tähtis foorum avalikuks aruteluks, mis võimaldab ideede, arvamuste ja informatsiooni vahetamist erinevate inimgruppide vahel.

Oma töö tulemustest saan järeldada, millised on seosed arvamustoimetajate töö ja arvamusküljel toimuva avaliku arutelu vahel ühel riiklikult olulisel teemal. Bakalaureusetöö panustab avaliku arvamuse kujunemise ja väljendamise mõistmisesse Eesti riiklikes otsustusprotsessides, mis võiks kasulik olla inimestele, organisatsioonidele, ettevõtetele jt, kes soovivad enda arvamust Eestis kõlama panna.

Esimeses peatükis kirjeldan teoreetilist tausta olulisematest mõistetest ja varasematest uuringutest, mis aitavad luua töö tulemuste tõlgendamiseks konteksti. Teoreetilistele lähtekohtadele järgneb juhtumi kirjeldus, mis selgitab uurimuse aluseks valitud kompleksset teemat. Juhtumist on teises peatükis tuletatud metoodika, mis avab uurimuse läbiviimise aluseid. Kolmas peatükk keskendub artiklite sisuanalüüsi tulemuste kirjeldamisele ja neljas intervjuude tulemuste analüüsile. Viiendas peatükis toon välja töö järeldused lähtuvalt saadud tulemustest ja teoreetilisest taustast, lisaks diskuteerin töö tähenduse üle laiemas kontekstis. Seejärel esitan tööst kokkuvõtliku ülevaate nii eesti kui inglise keeles.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Peatükk avab olulisemaid teemaga seotud mõisteid ja varasemalt läbiviidud uurimuste tulemusi, liikudes laiematelt teooriatelt kitsamate juurde. Esiteks käsitlen ajakirjanduse ja arvamuskülgede rolli avalikus arutelus ja kõneaine kujundamises. Seejärel mõtestan lahti arutelu rolli otsustusprotsessides, tuues esile kõneisikute, hoiakute ja teemade kujunemise, mida on varasemates uurimustes täheldatud. Peatüki kolmandas osas käsitlen arvamustoimetajate rolli ja tööprotsesse. Viimaks tulevad kirjeldamisele varasemalt Eestis läbiviidud uuringud sarnastel teemadel.

Empiirilises osas kirjeldan esmalt uuritavat juhtumit, millised olid võtmesündmused ja kuidas protsess ajas muutus. Sellest tuletan uuringu metoodika, millel põhineb edasine andmete töötlemine ja analüüs.

1.1. Ajakirjanduse ja arvamuskülgede roll avalikus arutelus

Ajalehed on oluline meedium avalikuks debatiks ja arvamuse avaldamiseks, seejuures poliitilise protsessi kohta kõneaine kujundamiseks on ajakirjandusel märgatav võim (Fawzi, 2018; Karim, 2008; McCombs ja Shaw, 1995, orig 1972; Wahl-Jorgensen, 2004). Kõneaine kujundamine on protsess, mille käigus näiteks meedias käsitletavad probleemid tõusevad esile ja saavad oluliseks erinevate ühiskonnagruppide jaoks (Cook, Tyler, Goetz, Gordon, Protess, Leff ja Molotch, 1983: 17). Meedias toimuvad diskussioonid raamistavad avalikku arvamust ja osapoolte vahelisi suhteid, olles seega oluline allikas hindamiseks, milline on avalik debatt ja kuidas avalik arvamus kujuneb (Barboza, Jeong, Kobayashi, Shiramatsu, 2013: 2420). Lisaks toovad Walgrave ja Van Aelst (2006: 100-101) välja, et polegi oluline, kas meedia tekitab avalikku arvamust või on avaliku arvamuse tagajärg, kuid oluline on see, et poliitikud võrdsustavad meediakajastust avaliku arvamusega ja reageerivad sellele vähemalt sümboolselt, kui mitte teguviisiga.

Arvamuslugu on artikkel ajalehe arvamusküljel, mis erineb uudisest selle poolest, et on selgelt subjektiivne ja ühele arvamusele kaldu, võttes mõne küsimuse osas seisukoha, et mõjutada poliitilist protsessi või tuua probleemile tähelepanu (Sommer ja Maycroft, 2008: 587-588). Poliitilises konfliktis osalevad grupid kasutavad arvamusartikleid enda poolele toetajate värbamiseks (Thompson, 2005) ja seadusloomega seotud inimesed, nagu valitsuse liikmed ja lobitöö tegijad, tihti tsiteerivad arvamuskülgedel avaldatud arvamusi, et põhjendada oma seisukohta poliitikas või lükata oponentide arusaamu ümber (Sommer ja Maycroft, 2008: 588). Lisaks on arvamusartikli avaldamine üks kindlamaid viise, kuidas akadeemik saab seadusloomet puudutavat debatti mõjutada (Sommer ja Maycroft, 2008: 607). Seega paistavad arvamusartiklid avalikus arutelus selgelt silma ja mõjutavad, millest ning kuidas räägitakse, seda ka seoses poliitiliste protsessidega.

Fawzi (2018: 1145) sõnul hinnatakse meedia tugevat mõju tavaliselt positiivselt, sest „meedia saab kodanike nõudmisi seadusloojatele edasi kommunikeerida ja seega tõsta need nõudmised poliitilisse kõneainesse“. Ta toob välja ka probleemse külje, milleks on meediakajastuse keskendumine poliitika negatiivsetele aspektidele ja kalduvus skandaalide loomiseks, mis võib ühtlasi jätta kõrvale probleemid, mida meedia peab kajastamiseks ebasobivaks (Fawzi, 2018: 1145).

Kokkuvõttes on arvamuskülgede roll avalikus arutelus ja otsustusprotsessides oluline, mida mõistavad nii artiklite kirjutajad kui ka seadusloojad (Karim, 2008; Sommer ja Maycroft, 2008; Thompson, 2005; Wahl-Jorgensen, 2004). Kui ajakirjanduslikus kajastuses on puudujääke, siis see tõenäoliselt tekitab puudujääke ka avalikus arutelus.

1.2. Arutelu kujundamine otsustusprotsesside raames

Kui avaliku arutelu all on keeruline ja inimestes lahkarvamusi tekitav teema, siis on ajakirjandusel vastutus teema kajastamisel, et arutelu saaks olla mitmekülgne ja erinevaid vaatenurki hõlmav. Van der Horsti (2007) uuring jagab tööstusprojekti ja sellega seonduva avaliku arutelu kolme etappi: projekti väljapakkumisele eelnev aeg (kui räägitakse üldiselt ideest, aga mitte konkreetsest projektist), projekti planeerimine ja projekti järgne aeg.

Taastuvenergia rajatiste planeerimisel on täheldatud, et kuigi üldiste uuringute põhjal on inimeste toetus taastuvenergiale suur, siis see ei tähenda, et uute projektide puhul võiks projekti sotsiaalsele aktsepteerimisele vähe tähelepanu pöörata (Wüstenhagen, Wolsink ja Burer, 2007). Projektide õnnestumisel on oluline roll sellel, et rahvas ja kitsamalt kohalik kogukond ning kohalik võim oleks vastuvõtlik uuele projektile (*ibid.*). Kohalike suhtumine sõltub paljudest faktoritest ja vastasseis on tavaliselt suurim planeerimise protsessis ja madalam projektile eelneval ja järgneval ajal (Van der Horst, 2007). Kuigi tselluloositehas ei ole taastuvenergiaprojekt, siis võib Wüstenhageni ja teiste (2007) ning Van der Horsti (2007) artiklitest võtta kaasa mõtte, et inimesi ja kohalikke mõjutavate projektide puhul on avaliku (sh kohaliku) arvamuse kujunemine projekti õnnestumise üks otsustavaid tegureid.

Kuigi arvamusküljed on oluline platvorm avalikuks aruteluks, siis ei paku need kõlapinda kõigile soovijatele, vaid väljavalitud (privilegeeritud, hästi artikuleeritud) grupele (Karim, 2008; Wahl-Jorgensen, 2004: 68). Arvamuslugude ja lugejakirjade autorid peavad toimetust veenma oma artikli väärtuses, et see avaldataks ning toimetajatel on võimalus filtreerida vaateid ratsionaal-kriitilistel või ideoloogilistel alustel (Karim, 2008). Mitmed uuringud on näidanud, et kõige rohkem arvamusartikleid kirjutavad ajakirjanikud ja kolumnistid (Karim, 2008; Kowalchuk ja McLaughlin, 2009), kelle artiklid moodustasid Kanada ajalehtedes läbiviidud uuringu valimist tervelt 2/3 (Kowalchuk ja McLaughlin, 2009: 705-706). Teisel kohal olid ülikoolide professorid (*ibid.*). Teadlaste (eriti majanduse, poliitilise teaduse ja ajaloo asjatundjate) arvamusartiklitele on suurenenud nõudlus ja pakkumine valimiskampaaniale eelnevatel ja järgnevatel nädalatel, kui teadlastel on suurem motivatsioon jagada oma ekspertteadmisi avalikus arutelus olevate teemade kohta ja ajalehed võtavad parema meelega vastu ekspertide artikleid päevakajalistel teemadel (Kowalchuk and McLaughlin, 2009: 715).

Kuigi ülikoolide professorid kirjutavad palju arvamusartikleid, siis Johansen (2008) tõi oma uuringus välja, et teadlaste võimalused arvamuskülgedel avalikku poliitikat mõjutada on piiratud, sest meedias on madal „teaduslik kirjaoskus“ ehk ajakirjanikud ega lugejad ei mõista teemade teaduslikku tausta ja lükkavad ka peale pikka debatti teadlaste pakutud väited kõrvale. Teaduslikke teemasid puudutavates arvamusartiklites on levinud viga, kus fakte esitatakse valikuliselt, näiteks tuuakse välja üksikuid erijuhtumeid, et lükata ümber pikaajalist trendi (*ibid.*). Veelgi enam,

arvamuskülgedel on debatt seotud pigem moraalsete ja ideoloogiliste kaalutlustega kui teaduslikult tõestatud faktidega (*ibid.*).

USA-s uuris Thompson (2005) uue tuuleenergiapargi kavandamisega seonduvat ajakirjanduslikku kajastust (uudislööd, juhtkirjad, aramusartiklid), mida on võimalik võrrelda Eesti arvamuskülgedel toimunud aruteluga, et teha järeldusi rahvusvahelises kontekstis. Selgus, et kajastus keskendus suuresti kultuurilistele ja kuulsustega seotud konfliktidele, selmet lahata keskkondlikke, majanduslikke, sotsiaalseid ja regulatiivseid probleeme või tavakodanike arvamusi (*ibid.*). Tuulepargi rajamisega seonduvate probleemide üle arutleti vähe ja arvamused jäid pigem väite baasile, kui olid pikemalt põhjendatud (*ibid.*). Projekti eestvedajatele kasulikku retoorikat (viited keskkonnasõbralikkusele) kasutati rohkem kui projekti vastastele omast retoorikat, neutraalseid sõnu kasutati pea kolm korda vähem, kui keskkonnasõbralikkust rõhutavaid (Thompson, 2005: 256).

Seevastu Sommer ja Maycroft (2008: 592) leidsid, et USA ajalehtede arvamuskülgedel oli kõige rohkem negatiivse hoiakuga artikleid (miski on halvasti ja vajab muutmist), veidi vähem neutraalse hoiakuga ja veel vähem positiivse hoiakuga artikleid. See võib tuleneda asjaolust, et negatiivsel informatsioonil on inimeste arvamuse kujunemisele suurem mõju kui positiivsel informatsioonil (Stadelmann-Steffen, 2019: 538).

Uute tehnoloogiate puhul, mille osas inimestel pole eelarvamust, on inimeste arvamust tõenäolisemalt võimalik informatsiooniga muuta kui konventsionaalsete tehnoloogiate puhul, millega inimestel on varasem kogemus (Stadelmann-Steffen, 2019). Sarnase tulemuseni jõudis ka Hansen (2007), kes leidis, et inimeste arvamust mõjutavad rohkem argumendid, mis on kooskõlas nende eelnevate teadmiste ja arvamustega. Neid leidusid saab arvesse võtta tselluloositehase arutelu analüüsides, et kuidas ja miks arvamused arutelus välja kujunesid.

Seega arvamuskülgedel on kõneisikuteks pigem väheste gruppide esindajad, kui läbilõige kogu ühiskonnast (Karim, 2008, Wahl-Jorgensen, 2004). See ei pruugi aga tähendada, et nende gruppide võimalus poliitikat mõjutada oleks alati suur, sest rolli mängib ka see, kuidas lugejad kirjutatud mõistavad (Johansen, 2008). Tselluloositehase debati puhul on huvitav uurida, milline oli rollide jaotus Eesti väljaannete arvamuskülgedel, millest see sõltus ja kuidas arvamustoimetajad erinevate rühmade esindatust ja autorite mitmekesisust silmas pidasid ning mõtestasid.

1.3. Toimetaja roll ja tööpraktikad

Ajakirjanike rollid enamasti viitavad normatiivsete ja kognitiivsete uskumuste komplektile, millele lisanduvad nii reaalselt kasutatavad kui tajutavad ajakirjanduslikud praktikad (Hanitzsch ja Vos, 2017: 123). Praktiline rollitäitmine (*practiced role performance*) on analüütiline mõiste, mis kirjeldab ajakirjanike rolle sellisena, nagu need praktikas (töös kasutatavates tegevustes) avalduvad (Hanitzsch ja Vos, 2017: 127). Jutustatud rollitäitmine (*narrated role performance*) kajastab subjektiivseid arusaamu ja refleksioone kasutusel olevatest rollidest (*ibid.*). Hanitzsch ja Vos (2017: 124) rõhutavad, et reaalselt kasutuses olevaid ja väidetavaid rolle peab selgelt eristama, sest ajakirjanike tegelikud tegevused ja see, mida nad väidavad end tegemas ei pruugi kattuda. Minu uurimuse meetod üritab kaht rollitäitmise mõistet omavahel seostada ja ühendada, sest ühelt poolt keskendun arvamustoimetajate valikute kajastumisele debati sisus, mis näitab toimetajate tegelikke praktikaid, teiselt poolt uurin toimetajate enda selgitusi ja põhjendusi oma tegevuse kohta, mis on jutustatud rollitäitmine (Hanitzsch ja Vos, 2017).

Ajakirjanikelt oodatakse tasakaalu leidmist selles, mida rahval on vaja teada ja mida rahvas tahab teada (Tandoc Jr ja Thomas, 2015). Ainult 19% Saksamaa poliitilistest ajakirjanikest ütleb, et nad tahaksid oma tööga mõjutada poliitilist kõneainet (Malik, Scholl ja Weischenberg, 2006: 284, viidatud Fawzi, 2018: 1146 kaudu), kuid 91% usuvad, et meediakajastus seda siiski teeb (Fawzi, 2018: 1146). Thurmani (2008: 154) läbiviidud uuringu põhjal pidasid toimetajad enda rolliks lugejate saadatud sisu juures vältida korduseid, tagada korrektne õigekeel ja valida välja uudisväärtuslik sisu, mis meeldiks laiemale üldsusele ja oleks viisakas ning tasakaalustatud. Seejuures ei mõjuta ajakirjaniku otsuseid vaid valvekoera roll, vaid ka eesmärk teenida loodud sisuga tulu (Ivask, 2018: 23). *Online*-väitluse puhul kirjeldavad meediaväljaande-poolsed toimetajad oma rolli pigem eemalseisvana, toimetades tekste ja laadides need veebi üles, kuid sisuloomesse mitte sekkudes (Ivask, 2013: 51).

Himma-Kadaka (2018: 49) uurimuses peetud intervjuudes rääkisid toimetajad ja reporterid, et nende tööst oodatakse kiirust ja kvantitatiivset tulemust, millele proovitakse vastata ka praktikas. Artiklite lühendatud avaldamisprotsess ja ajaline surve panevad ajakirjanikku eelistama sisu, mis on kergesti kättesaadav ja võib seega kaasa aidata eksitava või valeinfo avaldamisse (Himma-Kadakas, 2018:

65). Ajakirjandustoimetused üle maailma on oma töös üha enam auditooriumi-kesksed, kasutades veebianalüüsi ja sotsiaalmeediat, et õppida rohkem oma auditooriumi kohta ja saada sellest informatsioonist kasu (Ferrer-Conill ja Tandoc Jr, 2018: 448).

Kenichi Serino uuris 2010. aastal, kuidas Sunday Timesis koostatakse arvamuskülge. Uuringus selgus, et arvamuskülgede kokkupanemisel on oluline roll uudisväärtustel, nimelt sisaldavad aramuslood uudiseid (1–2,6 uudist loo kohta) (Kenichi Serino, 2010: 103). Hennoste (2012) nimetab uudisväärtustena mõju, ebatavalisust, prominentsust, konflikti, lähedust, värskust ja aktuaalsust, Bednarek (2016) lisab nendele kooskõla ootustega, negatiivsuse, ülivõrdelisuse ning inimestega seotuse. Samas ütles arvamustoimetaja Kenichi Serino uurimuses tehtud intervjuus, et arvamuskülg ei pea peegeldama uudiskülge, vaid pigem tooma uusi ideid avalikku debatti (Kenichi Serino, 2010: 103). Intervjuudest selgus, et kriteeriumid aramuslugude valimiseks on autori olulisus ja asjakohasus, loo pikkus, kvaliteet, teema olulisus uudisväärtuste kontekstis (*ibid.*). Kirjutajate valikul peavad arvamustoimetajad oluliseks ajalehe sihtgruppi, kirjutaja kvalifikatsioone ja regulaarsete kolumnistide puhul ka nende iseloomu (Kenichi Serino, 2010: 106). Arvamustoimetajad piiravad debatti, jättes välja kirjutajad, kes on „ebasiirad“ või väljaspool ratsionaalse arutelu piire (Kenichi Serino, 2010: 110).

Osa arvamustoimetuste tööst võib olla ka lugejakirjade avaldamine. Arvamustoimetuste tööd seoses lugejakirjadega uuris Torres de Silva 2012. aastal. Selgus, et Portugali ajalehtede arvamustoimetajad vaatavad lugejakirju kui vähemtähtsaid arvamusi ja aramuslugusid kui rohkem tähtsaid (Torres de Silva, 2012: 256). Uuringus intervjuueeritud arvamustoimetajad ütlesid, et lugejakirjad kaovad lähitulevikus, sest uued osalusvõimalused internetis, täpsemalt kommentaariumites, on paremad (*ibid.*). Intervjuudes selgus, et arvamustoimetajad valivad avaldamiseks lugejakirju asjakohasuse, mitmekesisuse, kirjutamise kvaliteedi, argumenteerituse, teksti konkreetseuse ja autori sotsiaalse staatuse põhjal (Torres de Silva, 2012: 257-258). Arvamustoimetajad tõid välja, et teevad valikuid intuitsiooni, mitte kindlate reeglite põhjal (Torres de Silva, 2012: 260). Ivaski (2018) uurimuse põhjal on ajakirjandustoimetustes puudus efektiivselt kasutatavatest tööruutiniidest.

Kokkuvõttes on arvamustoimetajatel jutustatud ja praktiline rollitäitmine (Hanitzsch ja Vos, 2017), mille raames nad tajuvad oma rollina artiklite väljavalimist kriteeriumite (sh uudisväärtuste) alusel, mis on seatud nii artiklite sisule ja vormile kui ka kirjutajatele (Thurman, 2008; Kenichi Serino, 2010; Torres de Silva, 2012). Lisaks näevad arvamustoimetajad enda ülesandena arvestada

auditooriumi soovidega ja tagada debati viisakus ning tasakaalustatus (Thurman, 2008). Olulised on ka praktilised kaalutlused nagu tulu teenimine, kiirus ja kvantitatiivne tulemuslikkus (Ivask, 2018; Himma-Kadakas, 2018).

1.4. Varasemad uurimused Eesti kontekstis

Varasemalt on Eestis viidud läbi uuringuid nii ajalehetoimetuste rolli kui ka mitmete juhtumite meediakajastuste kohta. Minu tööga kõige enam seotud uuringute autorid on Ojakivi (2009), Rits (2009) ja Laev (2010), kes uurisid ajakirjanduslikke käsitlusi ühe juhtumi raames.

Ojakivi (2009) uuris bakalaureusetöös haldusreformi teema vahendamist ja kommenteerimist Eesti Päevalehes ja Postimehes aastatel 2007-2008, töö raames viis ta muuhulgas läbi intervjuud arvamustoimetuste juhtidega ja kaardistas artiklite ilmumiste arvu ja kirjutajad. Ka minu kaardistuses on nimetatud näitajad samad, kuid mitmed kategooriad on ka erinevad ja töö paigutub arvamuskülgede konteksti, mitte üldisesse meediakajastusse, lisaks ka täiesti teistsuguse juhtumi raames.

Rits (2009) käsitles bakalaureusetöös Nord Streami torujuhtme ajakirjanduslikku käsitlust, mille raames uuris ka Postimehe ja Eesti Päevalehe aramuslugude arvu ja sisu. Sarnasel teemal tegi magistr töö Laev (2010), kes uuris Nord Streami gaasijuhtme rajamise kajastust päevalehtede arvamuskülgedel, kasutades selleks kontentanalüüsi ja diskursusanalüüsi.

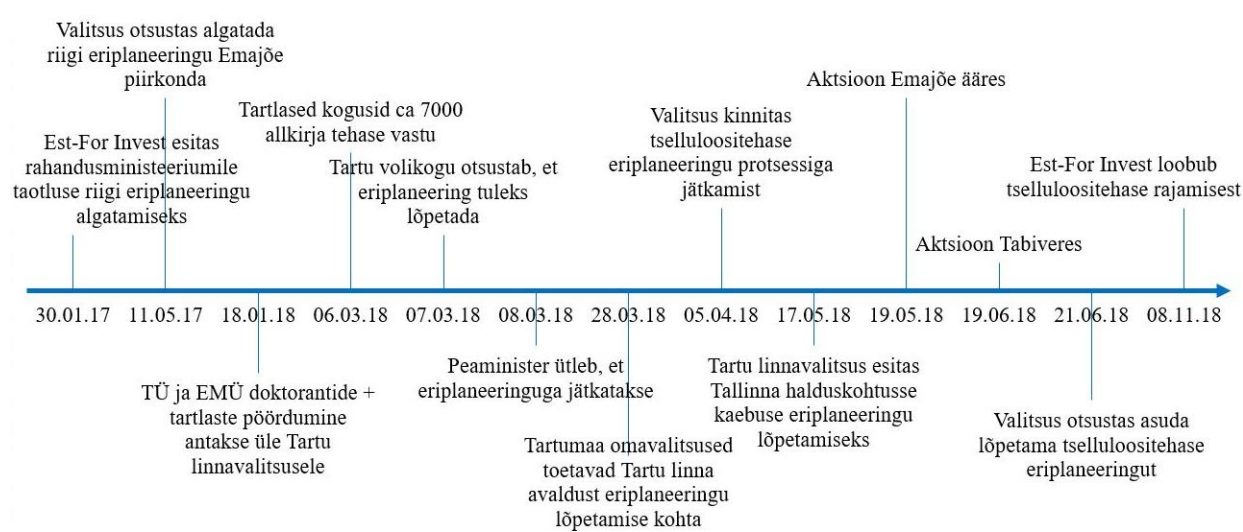
Lisaks võib välja tuua Rumi (2006) bakalaureusetöö avalikkuse tähelepanu koondumisest ja sellega arvestamisest ajalehetoimetustes, metoodikana kasutas ta diskursusanalüüsi ja süvaintervjuusid.

Nimetatud töödel on minu uurimusega mitmeid ühiseid jooni, kuid säilivad ka erinevused valitud juhtumite iseloomus (rahvusvaheline vs kohalik küsimus) ja uurimuse värskuses, sest Ojakivi, Ritsi, Laeva ja Rumi uurimustest on möödas juba 9–13 aastat. Nii juhtumi iseloom kui möödunud aastad

võivad mõjutada avaliku arutelu avaldumist ja iseloomu, seega loob minu töö unikaalse väärtuse, mida on võimalik võrrelda ka varasemate uuringute tulemustega.

1.5. Juhtumi kirjeldus ja ajaline jaotus

Uurimus põhineb tselluloositehase Tartusse rajamise protsessil, mille kulgemise lahti seletamine on vajalik, et põhjendada uurimuse meetodika väljatöötamist. Joonisel 1 on kujutatud tselluloositehase kavandamise ajajoon, mille koostas ERRi uudisportaal avaldatud artiklite põhjal (vt nende nimekirja Lisas 1).

Joonis 1. Tselluloositehase kavandamise ajajoon.

Jagasin tselluloositehase rajamise protsessi ajaperioodideks suuremate sündmuste/otsuste põhjal, mis olukorda muutsid ja seega ka avaliku arutelu käiku võisid mõjutada: avalikustamise faas, asukohaga seostamise faas, elanike mobiliseerumise faas, vastasseisu faas, vastasseisu kulminatsioon ja lõpplahendus. Järgnevalt selgitan, millised sündmused on neile faasidele iseloomulikud ja kes olid iga faasiga peamiselt seotud.

1. Plaani avalikustamine 30.01.17 – 10.05.17.

Uuritava juhtumi alguseks pidasin 30. jaanuari, kui puidurafineerimistehase arendaja Est-For Invest esitas rahandusministeeriumile taotluse eriplaneeringu algatamiseks Suur-Emajõe jõgikonda tehase rajamiseks (Kuus, 2017). Avalikkus saab projektist teadlikuks ja algab esmaste seisukohtade kujundamine, esimene arvamuskirjeldus ilmub 1. märtsil Tartu Postimehes („Kuno Kasak: puidutehas Tartu külje alla: kas Emajõe ja Peipsit saab kaitsta?“).

2. Asukohaspetsiifika teke 11.05.17 – 17.01.18.

Valitsus otsustas 11. mail alutada riigi eriplaneeringu koostamise Est-For Investi puidurafineerimistehase rajamiseks Emajõe piirkonda (Kuul, 2017). Selle põhjal ennustatakse tehase tõenäolist asukohta Tartu lähedal, erinevad huvigrupid hakkavad arvamuskirjeldusi kirjutama (teadlased, aktivistid, arendajad jt), väited saavad piirkonnaspetsiifiliseks (kasutatud artiklid Lisas 3). Kuigi eriplaneering algatakse maikuus, siis debatt muutub aktiivsemaks detsembris (Lisa 3).

3. Kohalike mobilisatsioon 18.01.18 – 06.03.18

18. jaanuaril tegid Tartu Ülikooli ja Eesti Maaülikooli doktorandid koos teiste tartlastega avaliku pöördumise Tartu linnavalitsusele, et eriplaneering lõpetataks ning 6. märtsiks kogusid tartlased ca 7000 allkirja tehase vastu ja edastasid need linnavalitsusele (All, 2018a; Kuul, 2018).

4. Omavalitsuste vastasseis 07.03.18 – 04.04.18

Tartu volikogu otsustab 7. märtsil, et puidurafineerimistehase riikliku eriplaneeringu koostamise menetlus tuleb lõpetada, otsusega liituvad hiljem ka teised Tartumaa omavalitsused (Kuus ja Nael, 2018; All, 2018b). Tartlaste vastuseis tehasele saab arvamusküljel debati fookuseks (kasutatud artiklid Lisas 3).

5. Kulminatsioon 05.04.18 – 20.06.18

Valitsus otsustab 5. aprillil, et eriplaneeringuga jätkatakse, millele järgnevalt pöördub kohalik võim kohtusse (hiljem lükkab kohus taotluse tagasi), Tartu apell esitab teise pöördumise tehase vastu ja toimuvad protestiaktsioonid Tartus ja Tabiveres (Nael, 2018; Mäekivi, 2018a; Mäekivi, 2018b; Puidutöötlemistehase vastased..., 2018; Tartus nõudis..., 2018; Kuul, All ja Nael, 2018).

6. Lõpplahendus 21.06.18 – november 2018.

Valitsus teeb 21. juunil otsuse asuda tselluloositehase eriplaneeringut lõpetama (Krjukov, 2018), debatt Tartusse tehase rajamise ümber vaibub suve lõpus (vt artiklid Lisas 3). Päevakorda kerkivad teised võimalikud tehase asukohad kuni Est-For Invest teatab 8. novembril, et loobuvad tselluloositehase rajamisest, millega uuritav juhtum lõppeb (Luts, 2018).

1.6. Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused

Bakalaureusetöö eesmärk on leida vastused järgnevatele küsimustele:

1. Kuidas muutus arvamused artiklite avaldamise arv ajas ja väljaannete võrdluses ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamuskülgedel tselluloositehase debati käigus?
2. Milline oli autorite hoiakute ja rollide jaotus tselluloositehase debati käigus ERR-is, Postimehes, Tartu Postimehes ja Eesti Päevalehes ilmunud arvamused artiklites?
3. Millisena tajuvad enda rolli ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajad seoses debattidega arvamusküljel?
4. Millised olid ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajate kaalutlused seoses artiklite avaldamisega tselluloositehase debatis?
5. Millised olid ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajate tööprotsessid seoses artiklite avaldamisega tselluloositehase debatis?

2. MEETOD JA VALIM

Uurimisküsimustele otsin vastuseid kahel viisil: esmalt viisin läbi tselluloositehase kohta ilmunud arvamused sisuanalüüsi ja seejärel intervjuueerisin arvamustoimetajaid. Kahe meetodi kombineerimine oli vajalik, et saada ülevaade nii avaliku arutelu kujunemisest arvamuskülgedel kui ka mõista põhjuseid, miks arvamustoimetajate perspektiivist arutelu selliseks kujunes – millised olid arvamustoimetajate teadlikud või mitteteadlikud otsused arvamuskülje haldamisel.

2.1. Standardiseeritud sisuanalüüs

Kontentanalüüs annab ülevaate tekstiliste nähtuste esinemisest ja muutumisest makrotasandil, võimaldades teksti muutujate absoluutsete ja suhteliste esinemissageduste põhjal erinevaid tekstikogumeid täpsetel alustel võrrelda (Kalmus, 2015). Seega valisin meetodiks standardiseeritud sisuanalüüsi, et saada võimalikult täpne, kuid samas lai ülevaade erinevate hoiakute, rollide, teemade ja väidete esinemissagedusest debatis. Numbriliste näitajate põhjal saan selgetel alustel võrrelda näitajate osakaalusid ja ka debati muutumist ajas, et kuidas muutus arvudes langes kokku erinevate ajahetkede ja sündmustega.

Valimisse kuuluvad uudisteportaalide Postimees, ERR, Tartu Postimees ja Eesti Päevaleht arvamuskülgedel ilmunud artiklid. Valisin need väljaanded, et esiteks oleks esindatud nii avalik-õiguslik kui erameedia, seehulgas võrdlus kahe üleriigilise erakanali vahel, ning teiseks oleks esindatud ka valitud juhtumi regionaalne uudisteportaal, milleks tselluloositehase Tartusse rajamise juhtumi puhul on Tartu Postimees. Uurimuse analüüsiühik on artikkel.

Valimisse kuuluvad artiklid leidsin järgnevatel tingimustel teostatud otsinguga uudisteportaalide andmebaasides: rubriik „arvamus“, otsingusõnad „tselluloositehas“, „est-for“ ja „puidurafineerimistehas“, ajavahemik 01.01.2017–01.11.2018. Valimist jätsin täiendavalt välja artiklid, kus üks otsisõnadest oli küll märgitud, kuid ühtegi sisulist lauset teema kohta ei olnud.

ERR-is, Postimehes, Tartu Postimehes Ja EPL-is ilmus kokku 104 tingimustele vastavat artiklit, nendest 11 ERR-is, 57 Postimehe väljaannetes ja 36 EPL-is. Analüüsis kasutatud artiklid on leitavad töö lisades (Lisa 3).

Uuring piirdub debatiga, mis toimus tselluloositehase Tartusse rajamise ümber ja ei hõlma edasisi arutelusid teiste võimalike tehase asukohtade üle. Kitsenduse põhjuseks on töö mahu piiramine ja teema konkretiseerimine, et arutelu kaardistada ja arvamustoimetuste rolli uurida ühe otsustusprotsessi raames.

Sisuanalüüs põhineb kodeerimisjuhendil (Lisa 2), mille algse kava koostas artiklite esmalugemise teel, võttes eeskujuks Valki (2015) magistritöö kvantitatiivse sisuanalüüsi kodeerimisjuhendi. Seejärel tegin 13 artikliga proovikodeerimise ja täiendasin juhendit rollide, teemade ning väidetega, mis olid puudu. Kodeerimisjuhend koosneb üldistest ja kategoriseeritud tunnustest. Üldised tunnused on väljaanne, artikli peateema (kas tselluloositehas või mitte), kuupäev, link, pealkiri, autori nimi ja ametinimetuse ning nende tunnuste eesmärk on tulemuste kontrollitavuse suurendamine. Kategoriseeritud tunnused on autori roll, hoiak, teema ja väited, mis on jagatud kindlateks alakategooriateks (vaata Lisa 2) ja mille eesmärgiks on edasine andmete töötlemine ning järelduste tegemine.

Valisin kategoriseerimiseks autori rolli, hoiaku, teema ja väited, et esmalt teada saada, milliselt positsioonilt aramusartikli autor oma seisukohta annab (roll ja hoiak) ja seejärel kaardistada teemade ja väidete esinemissagedus debatis. Nagu varasematest uurimustest selgus, siis arvamuskülgedele on suurim ligipääs ajakirjanikel ja kolumnistidel, suur osakaal on ka teadlastel/ülikoolide professoritel (Karim, 2008; Kowalchuk ja McLaughlin, 2009). Oma uurimuses kontrollin, kas see peab paika ka tselluloositehase debati puhul Eestis. Kuna tselluloositehase juhtum (vt juhtumi kirjeldust ja ajajoont joonisel 1) oli riiklik (valitsuse ja riigikogu) seisukoht esmalt tehast toetav ja selle rajamisele kaasaaitav, kuid avalik arutelu kulmineerus sellega, et valitsus otsustas tehase eriplaneeringu lõpetada, siis selgelt riigipeade otsused muutusid arutelu jooksul. Peaministri enda sõnul lõpetati eriplaneering avaliku vastuseisu tõttu (Krjukov, 2018), seega on huvitav uurida, millistel teemadel ja väidetel vastasseis põhines ning millised olid ka teise poole argumendid.

Reeglid ja kaalutlused kodeerimisel

Artiklites väljendatud arvamuste kodeerimisel pidasin oluliseks, et minu kui uurijapoolsed tõlgendused ei saaks kodeerimisel määravaks, vaid arvestaksin ainult autori väljaöeldud mõtetega. Seetõttu kasutasin kodeerimisel järgnevaid reegleid (kodeerimisnäidis on leitav lisades, Lisa 4 all):

Autorite rollid kodeerisin selle järgi, milline ametinimetus oli neile antud artiklis. Rollidena eristasin: ajakirjanik, spetsialist (teadlane, riigiametnik, muu spetsialist), tavakodanik, poliitik ja poliitiku nõunik, aktivist, arendaja esindaja, metsaomanik, muu. Kui ametinimetust polnud artiklis öeldud, siis tegin autori nime põhjal internetis taustauuringu ja määrasin rolli tema peamise ameti või enesedefineerimise alusel mujal andmebaasides/meedias. Erandi tegin Märt Läänemetsa puhul, kelle ametiks oli kirjas „Tartu Ülikooli orientalistika dotsent ja orientalistikakeskuse juhataja“, kuid kes artiklis esindas selgelt Vabaerakonna seisukohta (nt alustades artikli kokkuvõtvast lõigus lauset: „Vabaerakond on seisukohal, et...“) ning kes on Vabaerakonna liige (Vabaerakonna juhatus, 2015).

Mitme autoriga artiklite puhul kodeerisin nende ametid, rollid ja hoiaku eraldi, aga teemad ja väited lisasin ühekordselt artikli peale kokku.

Tavakodanik: kirjanik, kirjanduskriitik, kirjandusteadlane, tartlane ja lugejakirjad (õpetaja, metsanduse alase magistrikraadiga Viimsi elanik, jt). Liigitasin metsanduslase haridusega inimese tavakodaniku, mitte spetsialisti alla, sest artikkel oli kirjutatud pigem isikliku arvamuse perspektiivist kui erialase analüüsi/hinnanguna.

Muu: ettevõtja, soomlane, erumetsamees ja kolumnistid Ahto Lobjakas ja Tarmo Pikner. Märkisin Ahto Lobjaka muu kategooria, mitte ajakirjaniku alla, sest olenemata tema rollist raadiosaatejuhina ERR-is ei esinenud ta Postimehes ajakirjanikuna.

Erikaalutlused: Rainer Kuuba lisasin kahe rollina – metsaomanik ja muu spetsialist. Kalle Kulbok (kuningriiklane, endine poliitik) läks aktivisti alla. Märt Läänemetsa märkisin poliitiku alla.

Autorite hoiakute kodeerimiseks konstrueerisin skaala: poolt, vastu, pole poolt ega vastu. Hoiakud kodeerisin esmalt selle põhjal, kas inimene ütles artiklis välja, et tselluloositehase peaks rajama või ei peaks rajama/tselluloositehas oleks halb või oleks hea. Sellele lisasin kaalutluse, kas autori esitatud väited olid selgelt ühe poole kaitseks või pigem taotlesid küsimuste üle arutamist, aga mitte

hoiaku väljendamist. Kui autori hoiak polnud selge, siis kodeerisin artikli „pole poolt ega vastu“ alla. Kui autor oli tehase Tartusse rajamise vastu, kuid mujale tehase rajamise/muu ettevõtluse poolt, siis liigitasin tema hoiaku ikkagi „vastu“, sest uurin just Tartusse kavandatava tselluloositehase debatti.

Teemad konstrueerisin artiklite esmase läbilugemise alusel. Teemadena eristasin: mõju majandusele, mõju looduskeskkonnale, erahuvi vs avalik huvi, regionaalne mõju, mõju ärikeskkonnale/mainele, otsustusprotsess, poliitilisus, uuringud, muu. Igale teemale pidi vastama mõni kodeerimisjuhendis toodud väidetest, seejuures ühele teemale võis vastata mitu väidet (nt otsustusprotsessi teemal sai väiteid esitada nii arutelu, valeinfo levitamise kui otsustusprotsessi kiiruse kohta), sel juhul kodeerisin teema ühekordselt ja lisasin teemakohased väited selle alla.

Väited konstrueerisin LCA meetodi eeskujul (Kõuts, 2002), luues teemakäsitluse põhjal seisukohtade komplektid, milles iga väide avaldas hoiakut teatava teemakäsitluse aspekti suhtes. Näiteks oli uuringute teema all kahene väidete paar: uuringuid on tehtud piisavalt ja uuringuid pole tehtud piisavalt/peaks veel juurde tegema. Komplektides sisalduvate väidete arv ja sisu sõltus sellest, millised seisukohad joonistusid artiklite esmase lugemise ning proovikodeerimise põhjal välja. Iga artikli kohta märkisin iga väidet maksimaalselt üks kord.

Väited kodeerisin otse välja öeldud mõtete põhjal, aga kuna mõned artiklid olid esitatud ka kujundlikus vormis (nt „Vilja Kiisler: muinasjutt kolmest vennast“), siis võtsin arvesse ka kujundite kaudu esitatud mõtet, kui see oli piisavalt üheselt välja loetav, et erinevad uurijad võiksid seda samamoodi mõista. Vilja Kiisleri muinasjutu moraaliks oli, et arutelu ja järelemõtlemist on tselluloositehase arutelus vähe olnud, seega kodeerisingi ainult väite „otsustusprotsessis on olnud puudulik arutelu“. Kiisleri mõte väljendus juhtlõigu abil: „Vilja Kiisler kirjutas tänapäevase muinasjutu kolmest vennast, kellest kaks vanemat hülgasid noorima, kui ta ei ühinenud vanemate vendade vastuseisuga jõeäärsele tehasele.“ Selle toetuseks olid tekstis laused: „Noorim vend ei teadnud, kas tehas on hea või paha“, „Siiski sai noorim vend viimaks sõna suust: „Ma tahaksin järele mõelda, enne kui otsustan“ ... Ja ta ei pannud oma kätt alla.“ Kuigi metafooride ja tegelaste taha võis olla peidetud veel mõtteid või varjatud hoiak, siis selles uurimuses ma diskursusanalüüsi ei kasutanud ja seega kodeerisin loo kõige selgemalt väljaöeldud mõtte.

2.2. Intervjuud

Viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud väljaannete Tartu Postimees, Postimees, ERR ja EPL arvamustoimetajatega. Valim on moodustatud eesmärgipäraselt, kattudes väljaannetega, mille põhjal tegin standardiseeritud sisuanalüüsi, et saaksin intervjuudes põhineda kogutud andmetele. Arvamustoimetajad on selles uurimuses eksperdid ja intervjuud toimusid iga toimetajaga individuaalselt. Intervjuukava on toodud lisades (vaata Lisa 5), aga kuna tegemist oli poolstruktureeritud intervjuudega, siis vajadusel muutsin intervjuu käigus küsimuste järjekorda, jätsin ära küsimused, mis said juba vastuse teiste küsimuste all ja esitasin täiendavalt ka kuulamis põhiseid küsimusi ja peegeldusi vastuste täpsustamiseks.

Intervjuud transkribeerisin Alumäe, Tilga ja Asadullahi (2018) loodud tarkvara abil ja seejärel töötlesin kvalitatiivse sisuanalüüsiga, mis kätkes peamiselt juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi. Pöörasin tähelepanu peamiselt manifestsele sisule, aga ka tähelepanuväärsele latentsele sisule ja lähenesin intervjuutekstidele induktiivselt, koostades analüüsikategooriad lähtudes intervjuude sisust. Seejuures oli kodeerimine suunatud, sest kodeerisin vastavalt uurimisküsimustele ning jätsin muud teemad andmestikus kõrvale (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Esmalt leidsin intervjuude süvalugemise käigus tekstist kohad, mis ütlesid midagi seoses minu uurimisküsimustega ning jagasin need kategooriatesse. Laiemaid kategooriaid oli kaks: arvamustoimetaja roll + kaalutlused ja tööprotsess. Rolli ja kaalutluste alla tuli alajaotus: vastutus, vahendamine vs sekkumine, ekspertsus, sõna andmine ja tasakaalustatus, mõjukus, autonoomsus. Tööprotsessi alla tekkis alajaotus: eesmärgid ja loetavus, kriteeriumid, töövõtted ja -korraldus, konkurents.

Tekstikatked koondasin kategooriate kaupa, et erinevates intervjuudes öeldut oleks võimalik võrrelda. Sama teema raames välja tulnud sarnasustest ja erinevustest said intervjuu tulemused. Intervjuudest võetud tsitaadid tähistasin T-tähe ja numbriga, igale intervjuule sai vastavaks üks number (T1, T2, T3 ja T4).

2.3. Meetodi kriitika

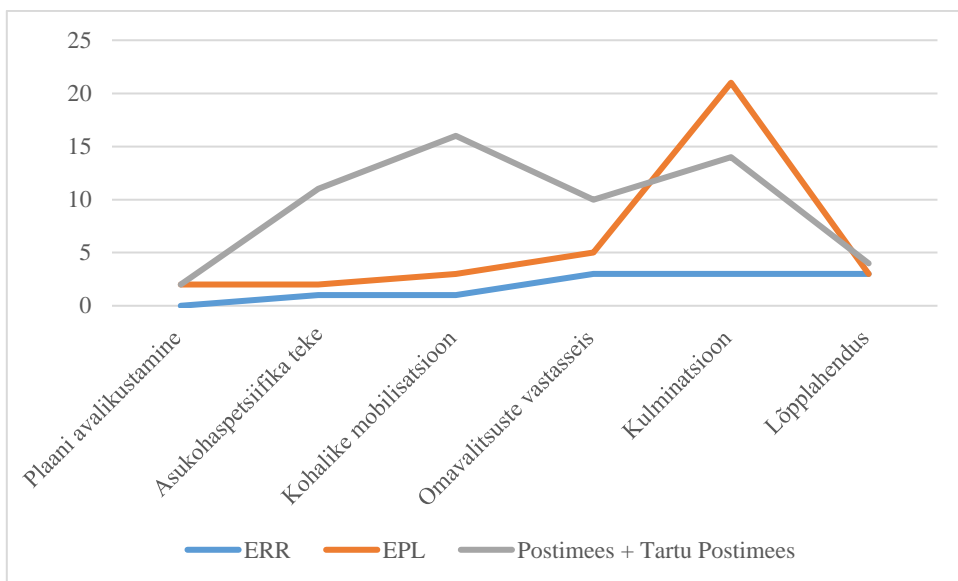
Minu uurimuses kasutatava metoodika puuduseks on, et valim ei peegelda tervet meediamaaastikku ja seega ei anna täielikku ülevaadet arutelu kujunemisest. Paljud hoiakud, rollid ja väited võisid esineda väljaspool minu valitud väljaannete arvamuskülgesid (näiteks uudistes, sotsiaalmeedias) ja pole selge, kuivõrd palju mõjutas avalikku arvamust või debati üldmuljet just arvamuskülgedel kirjutatu. Ka sõna saamise kohana on arvamusküljed vaid üks võimalus paljudest. Piirdusin töös vaid arvamuskülgede ja -toimetajate uurimisega, sest soovisin analüüsida nii debati kujunemist kui ka põhjuseid selle taga ning terve meediamaaastiku ning erinevate mõjutegurite kaasamine töösse oleks muutnud töö kas pinnapealseks või väljunud bakalaureusetöö jaoks mõistlikest töömahu piiridest.

Kriitikana võib välja tuua ka arvamused artiklite autorite rollijaotuse vaieldavust, sest mõnel juhul oli keeruline määrata autori rolli, kui ta oleks võinud sobida mitmesse kategooriasse. See probleem tuli uurimuses välja ka toimetajate intervjuudest, et autorite ametinimetuste määramine on tunnetuslik küsimus ja kohati on seda raske teha. Kuna suurema osa autorite puhul langes nende ametinimetused ikkagi kindlasse kategooriasse, siis ei tohiks kohatised küsitavused uurimuse tulemusi liialt mõjutada.

3. SISUANALÜÜSI TULEMUSED

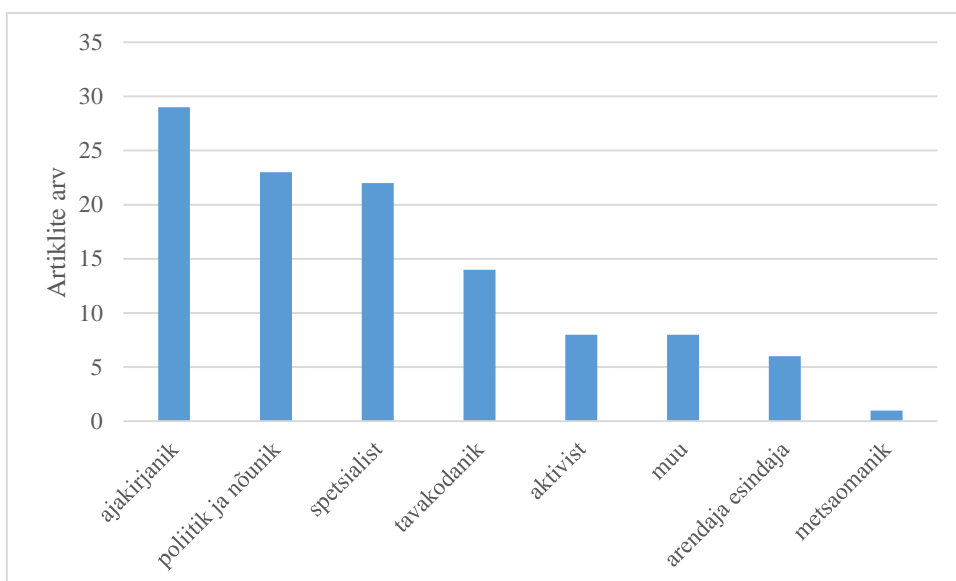
3.1. Arvamusartiklite arv, rollid ja hoiakud ning nende muutumine ajas

Peatükis 1.5 jagasin tselluloositehase rajamise debati kuueks ajaperioodiks vastavalt mõjusamate sündmuste toimumisele. Erinevates uudisteportaalides avaldatud artiklite arv ajaperioodide lõikes on näha joonisel 2. Artikleid avaldati vähem plaani avalikustamise perioodil ja lõpplahenduse saabumisel, kõige rohkem kulminatsiooni perioodil, kui valitsus otsustas vaatamata Tartu linnavalitsuse vastuseisule eriplaneeringuga jätkata ja toimusid tehasevastased protestid Emajõe ääres. Eesti Päevalehes oli kulminatsiooniperiood eriti kontrastselt aktiivsem kui teised perioodid, Postimehe väljaannetes oli kulminatsioon teine kõige aktiivsem periood, seda edastas kohalike mobilisatsioon, kui toimus allkirjade kogumine tehase vastu. ERR-is avaldati arvamusartikleid ühtlaselt vähe. Tõstatub küsimus, miks aktiivsemad perioodid väljaannete kaupa erinesid ja miks ERR-is ilmus oluliselt vähem arvamusartikleid, kui teistes väljaannetes? Ja kuidas seostub artiklite arv erinevatel perioodidel avaliku arutelu etappidega, mida Van der Horst (2007) on kirjeldanud?

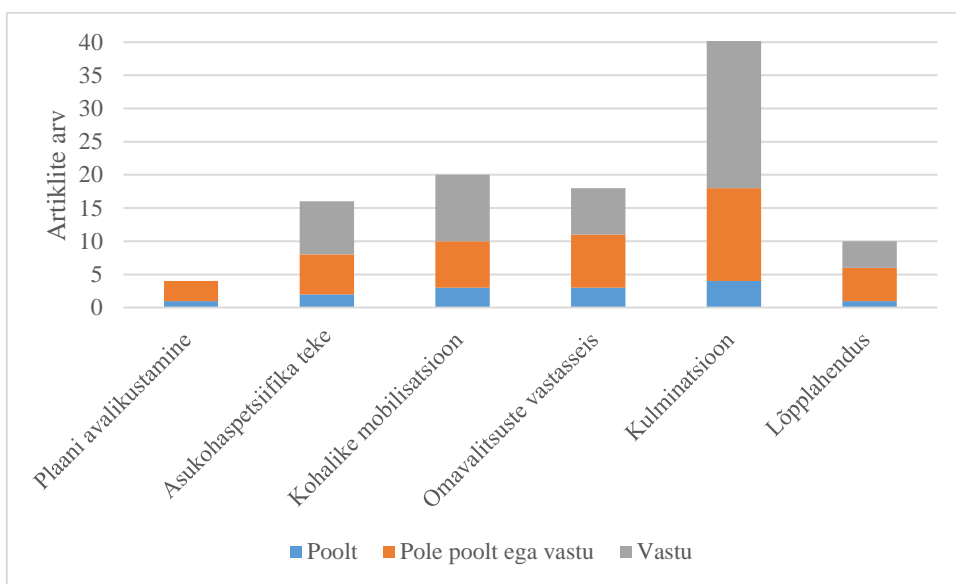
Joonis 2. Erinevates uudisteportaalides avaldatud arvamusartiklite arv ajaperioodide lõikes tselluloositehase rajamise debatis.

Tselluloositehase teemalises debatis arvamuskirjutajate rollide jaotus on näha joonisel 3. Kõige rohkem avaldati ajakirjanike kirjutatud arvamusartikleid (29 artiklit), veidi vähem poliitikute ja nõunike (23) ning spetsialistide arvamusartikleid (22). Vähem avaldati tavakodanike (14), aktivistide (8), muu grupi (8), arendaja esindajate (6) ja metsaomanike (1) kirjutatud arvamuskirjutusi. Spetsialistid jagunesid omakorda kolmeks, kellest 15 olid teadlased, 3 riigiametnikud ja 4 muud spetsialistid. Rollide jaotusest tekib küsimus, kas erinevused on tingitud gruppide enda aktiivsusest artiklite kirjutamisel või toimetuse initsiatiivist/filtrist artiklite küsimisel/välja valimisel?

Joonis 3. Tselluloositehase teemal kirjutatud arvamuskirjutuste autorite rollid.

Muutus hoiakute jaotuses ajaperioodide lõikes on näha joonisel 4. Üldine muster jäi ajas samaks, tehase vastaseid ja erapooletuid hoiakuid oli rohkem, pooldavaid vähem. Vahe tehase vastaste ja erapooletute hoiakute vahel tuleb kõige paremini esile kulminatsiooni perioodil, kui tehasevastaseid artikleid on ülekaalukalt rohkem kui erapooletuid. Tehast pooldavaid artikleid on läbivalt vähe, igas perioodis üks kuni neli. Hoiakute jaotus tõstatab küsimuse debati tasakaalustatusest – miks arvamustoimetajad avaldasid vähe tehase pooldajate artikleid (kas neid artikleid saadeti vähe või oli tegemist toimetajate valikuga) ning kas ja mida tehti erinevatele osapooltele sõna andmiseks?

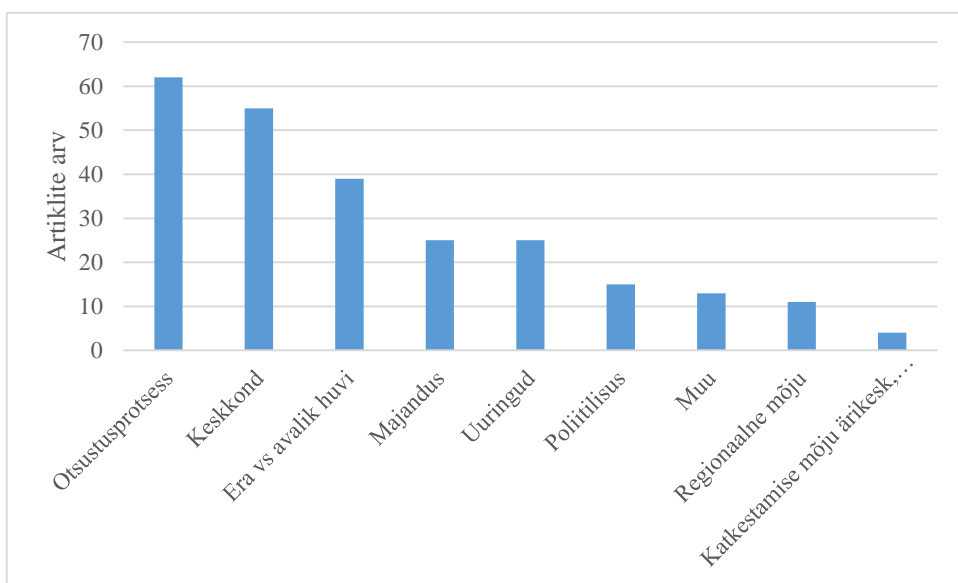
Joonis 4. Autorite hoiakud ajaperioodide lõikes tselluloositehase debatis.

Rollide lõikes jagunesid hoiakud nii, et erapooletute seast valdava osa moodustasid ajakirjanikud ja spetsialistid, lisaks mõned tavakodanikud, poliitikud ja muu kategooria. Pooldajate seas oli enim arendaja esindajaid, aga ka mõned tavakodanikud, poliitikud, ajakirjanikud ja muu kategooria. Tehase vastaste seas olid esindatud kõik rollid peale arendajate, seejuures poliitikutel ja nende nõunikel oli suurim osakaal.

Kokkuvõttes oli arvamuskülgedel ajakirjanike, spetsialistide ja poliitikute arvamustel suurim osakaal ning hoiakutest jäi domineerima tehase vastasus.

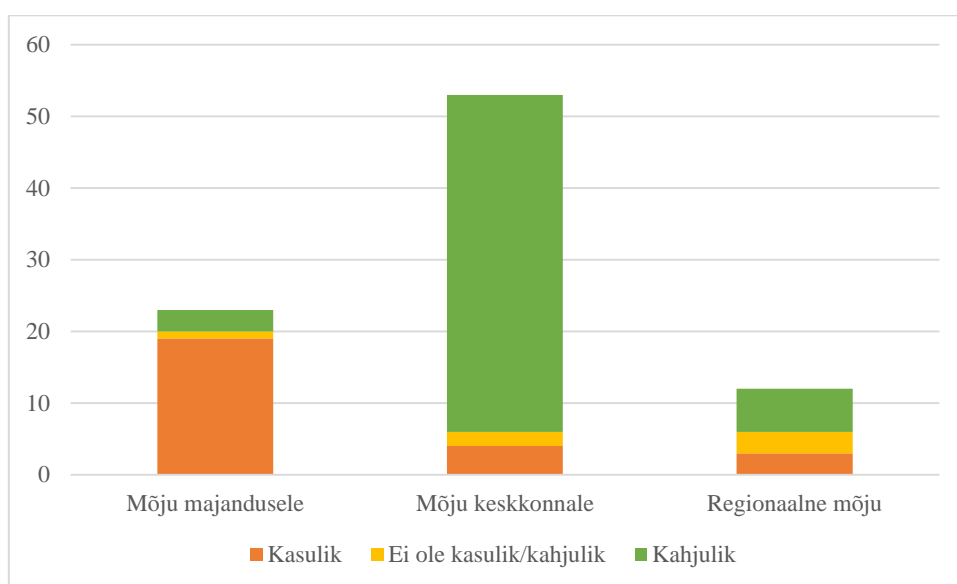
3.2. Artiklite teemad ja autorite väited

Joonisel 5 on näha tselluloositehase debatis käsitletud teemad ja kui mitmes artiklis esitati väiteid iga teema kohta. Kokku avaldatud 104-st artiklist üle poolte sisaldasid väiteid otsustusprotsesside (62) ja keskkonna kohta (55). Võrdlemisi palju artikleid oli ka era vs avaliku huvi teema kohta (39) ja mõnevõrra vähem majanduse ja uuringute kohta (mõlemate kohta 25). 15-s või vähesemas artiklis sisaldus väiteid poliitilisuse (15), muu teema (13), regionaalsete mõjude (11) ja tehase rajamise katkestamise mõju kohta ärikeskkonnale/mainele (4).

Joonis 5. Artiklite arv iga teema kohta tselluloositehase debatis.

Teemade all eristasin väiteid, mida autorid esitasid. Joonisel 6 on näha tselluloositehase mõju (majandusele, keskkonnale ja regionaalselt) puudutavad väited ja artiklite arv, kui mitmes artiklis iga väide oli esindatud. Tselluloositehase rajamise mõju majandusele hindas kasulikuks suurem osa teemat kommenteerinud autoritest, keskkonnamõjude teemal väiteid esitanutest ülekaalukas enamik ütlesid, et tehas oleks looduskeskkonnale kahjulik. Tselluloositehase rajamise regionaalsete mõjude teemal oli vähem arvamusi, aga pooled arvasid, et tehas oleks regionaalselt kahjulik, ülejäänud jaotusid kasulikkuse ja ei ole kasulik/kahjulik vahel.

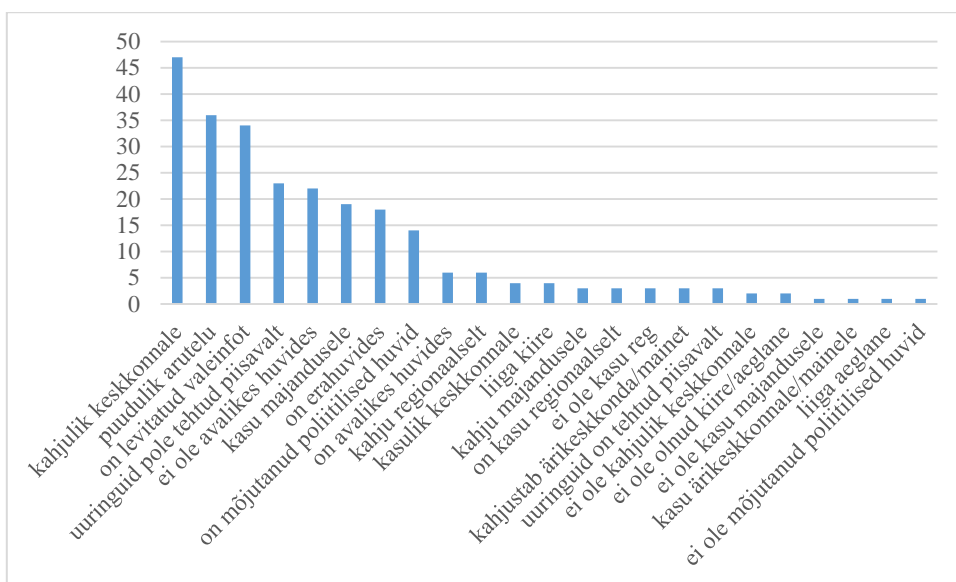

Joonis 6. Väited mõju puudutavate teemade kohta seoses tselluloositehase debatiga.

Artiklites, mis käsitlesid tselluloositehase rajamisega seotud otsustusprotsessi, tõusid esile kaks enim kasutatud väidet: otsustusprotsessis oli puudulik arutelu/järele mõtlemine/kommunikatsioon (36 artiklit) ja debatis on levitatud valeinfot/demagoogiat/mõjutamist (34 artiklit). Kuigi kodeerimisjuhendis olid olemas ka vastupidised väited, siis ükski autor ei esitanud vastavat seisukohta, et „otsustusprotsessis on olnud piisav arutelu“ või „otsustusprotsessis ei ole levitatud valeinfot“. Neljas artiklis väideti, et otsustusprotsess oli liiga kiire, kahes artiklis, et otsustusprotsess polnud liiga kiire ega aeglane ja ühes artiklis, et otsustusprotsess oli liiga aeglane.

Väidete üldine jaotus on näha joonisel 7, kus on toodud kõik kodeeritud väited ja artiklite arv, mitmes artiklis igat väidet esines, jättes välja vaid need, mida ei esinenud üheski artiklis. Sealt nähtuvad ka väited, mis ei olnud kujutatud eelnevatel mõjude ja otsustusprotsessi teemat kujutavatel graafikutel. Teemal, kas arutelu või otsuseid on mõjutanud poliitilised huvid, väitsid 14 autorit, et poliitilised huvid on rolli mänginud ja üks autor, et poliitilist mõju pole olnud otsustusprotsessides.

Uuringute teemal arvati rohkem, et uuringuid pole tehtud piisavalt või peaks veel juurde tegema (23) ja vähem, et uuringuid juba on tehtud piisavalt (3). Teemal, kas tselluloositehase rajamine on era või avalikes huvides, oli 22 artiklit väitega, et tehas ei ole avalikes huvides ja 18 artiklit väitega, et tehas on erahuvides. Kuus artiklit oli seisukohaga, et tehas on avalikes huvides ja mitte keegi ei väitnud, et tehas pole erahuvides.

Joonis 7. Artiklites esinenud väited seoses tselluloositehase debatiga.

Kokkuvõttes oli otsustusprotsessi, keskkonda, avalikku vs erahuvi ja majandust puudutavatel artiklitel suurim osakaal debatis. Kolm enim esinenud väidet olid: „tselluloositehas on kahjulik Eesti looduskeskkonnale“, „otsustusprotsessis on olnud puudulik arutelu“ ja „otsustusprotsessis on levitatud valeinfot“. Seejuures on huvitav täheldada, et tehase vastaste seast moodustasid enamuse poliitikud, kelle peamiseks kriitikaks tehase vastu oli kahju keskkonnale. Tulemuste põhjal tekib ka

küsimus, et millisel määral tajusid puudulikku arutelu või valeinfot/demagoogiat/mõjutamist arvamustoimetajad, kes arvamusküljel toimuva debati eest vastutasid, ja kuidas nad sellesse suhtusid.

Tselluloositehase debati käigus ilmunud arvamusartiklite analüüs näitas, et arutelu jooksul domineeris läbivalt tehase vastane või erapooletu (kuid siiski tehase keskkonnamõjusid või otsustusprotsessi kritiseeriv) hoiak, mille peamisteks esindajateks olid ajakirjanikud, poliitikud ja spetsialistid. Seega on arvamustoimetajaid intervjuuerides vaja välja selgitada, kuidas toimetajad debatti kujundasid ning millistest kaalutlustest või töövõtetest lähtuti. Mis põhjustas muutusi arvamusartiklite avaldamise arvus erinevatel perioodidel, miks avaldati peamiselt tehast kritiseerivaid artikleid ja miks said sõna just ajakirjanikud, poliitikud ning spetsialistid, seejuures tehase vastaste hulgas oli enim just poliitikuid? Selgitamist vajab ka toimetajate perspektiiv puudustele arutelus ja valeinfo/mõjutamise levikule debatis.

4. INTERVJUUDE TULEMUSTE ANALÜÜS

Tselluloositehase teemaliste arvamused sisuanalüüs andis ülevaate debatist ja tõstatas mitmeid küsimusi arvamustoimetajate rolli ja valikute kohta arutelu kujunemisel, millele otsisin vastuseid intervjuudest arvamustoimetajatega. Alustan arvamuskülje/toimetaja rolliga seotud teemadest, sest need annavad ülevaate mõtteviisist, kuidas toimetajad oma tööd tajuvad ja seega mille pinnalt otsuseid ning valikuid teevad. Seejärel käsitlen arvamustoimetajate otseseid tööprotsesse, kuidas tööd tehakse, miks nii ja mida tehti seoses tselluloositehase debati kujundamisega. Peatükk lõppeb ülevaatliku joonisega arutelu kujundamisest arvamuskülgedel.

4.1. Arvamustoimetaja roll ja kaalutlused

Vastutus

Arvamustoimetajad tõid välja nii isiklikku kui kollektiivset vastutust artiklite avaldamise üle, aga pigem jäi intervjuudest kõlama meie-vormi või umbisikulise kõneviisi kasutamine otsuste selgitamisel ja töö kirjeldamisel, mis ei viidanud sellele, et toimetajad näeksid enda isiklikku vastutust peamisena. Isiklikule vastutusele viidati näiteks nii: „Kõik arvamused käivad läbi minu aju.. Mul tekib tervikpilt ja selle järgi ma siis jaotan, et mis ja millal ja kus ilmuvad ja mille saadame ümberkirjutamisele ja mille jätame..“ (T1). Kollektiivne vastutus avaldus sellest, kui otsustusprotsesse kirjeldati ühiste koosolekute ja kaalutlemise läbi, lisaks tõid toimetajad ka välja, et aramusartiklite avaldamise üle otsustavad mitmed inimesed, lisaks arvamustoimetajatele ka näiteks päevatoimetajad (T1, T4).

Vastutust tajuti ühiskonna ja oma auditooriumi ees. Näiteks toodi teemade olulisuse puhul välja ühiskondlikku, avalikku huvi ja öeldi ka, et kui inimestele teema korda ei lähe, siis ei peaks teemat „kunstlikult üles puhuma“ või reaktsioone juurde tekitama (T3). Intervjuudest ilmnes ka, kuidas toimetajad ennetavalt vabandasid enda tegevust seoses tselluloositehase debati kulgemisega, öeldes näiteks, et „Kindlasti ei ole meie eesmärk kunagi sellise --- debati juures olnud jätta välja

mingisuguseid olulisi argumente, mõttekäike, ka inimeste ütleme emotsionaalseid reaktsioone...“ (T3) või (ametinimetuste määramise kohta) „seal pole mingit teadlikku pahatahtlikkust või mingit muud asja.. et seal ei tasu näha ka mingit.. isegi mitte lohakust võib-olla mitte“ (T1).

Kui üldiselt tuli intervjuudest välja, et arvamustoimetajad kontrollivad vajadusel arvamuslugude autorite tausta, siis mainiti ka autori enda vastutust olla aus ja lugeja rolli olla informeeritud („On see toimetuse filter ja siis on ka lugeja filter, et ega siis lugeja ju ka, informeeritud lugeja ju vaatab seda, et võib-olla ta on hoopis targem selles asjas ja siis õige koht ongi vastu kirjutada, arvestada seda.“ (T3))

Seega nägid arvamustoimetajad vastutust ühiskonna ja auditooriumi ees, mis ei jäänud toimetaja enda keskeks, vaid oli selgelt seotud nii kollektiivi ja ühiste otsustega kui ka lugejate vastutusega selle eest, millest inimesed on huvitatud ja kui informeeritud nad on sisu tarbimisel. Toimetaja püüab leida tasakaalu selles, kuidas tema meelest peaks arvamuskülge kujundama ja mida soovivad lugejad.

Vahendamine vs sekkumine

Intervjuudest selgus, et kui arvamustoimetajatelt otseselt nende rolli kohta küsida, siis kirjeldavad nad seda kui vahendaja (T1, T3), foorumi looja/arvamusplatsi andja (T3), aga ka kui *gate keeper* (T1), turupidaja (T3), lepitaja/tasakaalustaja (T2). Tööprotsesse kirjeldades ilmnes, et arvamustoimetajad mõtestavad oma tööd ka inimeste informeerija ja harijana, mis eeldab initsiatiivi ja debati kujundamist (T3). Harimise roll kajastus eriti töö kirjeldusest, kus arvamustoimetaja tõi korduvalt välja vajadust tagada informatiivne, teadmispõhine debatt, lisades et „arvamustoimetuse kannab kindlasti seda tulevikku vaatamise rolli ka ja rahvahariduslikku rolli. Ja strateegiliste ja muuhulgas ka ideoloogiliste arutelude rolli rohkem kui teised toimetused“ (T3).

Debati kujundamisse sekkumine tuli välja nii kirjutajate leidmise ja nende poole pöördumise protsessis kui ka toimetusele saadetud artiklite valimises. Näiteks toimetuse ühe kõige olulisema ülesandena toodi välja, et iga keerulise teema juures tuleb leida üles need inimesed, kes „rahvale kõige rohkem kõige paremat tipp-informatsiooni oskaksid jagada“ (T3) ja öeldi, et „on olukordi ja teemasid, kus pöördume mõne konkreetse autori poole, et see on tunne, et siin võiks olla sekkumine“ (T4). Artiklite valimises mainiti mõnede artiklite ümberkirjutamist või tagasi saatmist

(T1, T2, T3), mille aluseks olid kriteeriumid, mida kirjeldan tööprotsesside all (peatükk 4.2). Kui toimetajad aktiivselt osalevad artiklite valimises ja kirjutajate kutsumises, siis ei saa rääkida vaid vahendavast rollist, vaid praktikas esineb ka sekkumist.

Tselluloositehase debati osas võttis Tartu Postimehe kui kohaliku lehe arvamustoimetaja ka otsesema vastutuse, öeldes et „see oligi Tartu probleem, eeskätt. Või vähemalt tartlased defineerisid selle enda silmis olulise küsimusena“, mis aitab seletada, miks Tartu Postimehe arvamustoimetaja kirjeldas oma rolli sekkuvamana, kui teised toimetajad (pöördudes autorite poole, „üritades“ tuua mõlemate poolte arvamusi, kirjeldades, kuidas tavaliselt nad avalikke pöördumisi täismahus ei avalda, aga tselluloositehase vastase petitsiooni puhul tegid erandi, sest tolles ajahetkes tundus, et see on vajalik (T4)).

Küsimusele, et mida saab arvamustoimetaja veel teha, et debatti sisukamaks muuta, vastasid arvamustoimetajad, et saab otsida asjatundjaid kirjutama, saata lugusid tagasi/ümbertegemisele, faktikontrolli teha, teise poole kommentaari/vastust küsida ja äärmusteni viivaid artikleid mitte avaldada (T1, T3, T4). Näiteks vastas üks toimetaja küsimusele nii: „Saab otsida autoreid juurde, saab tekste toimetada jõulisemalt või siis paluda autoritel teha lisandusi, parandusi. Muudatusettepanekuid teha. Saab ise mingisuguseid debatte käima vedada, mida on tehtud“ (T4).

Teistest veidi erinev rollitunnetus ilmnas Eesti Päevalehe puhul, mille toimetaja rõhutas intervjuus, et avaldatud lugude hulk sõltub sellest, kui palju neid toimetusse saadetakse, mitte toimetuse tegevusest. Eesti Päevalehes avaldatud artiklite analüüsist ilmnas, kuidas ühel ajaperioodil (protestide kulminatsiooni ajal) avaldati EPL-is oluliselt rohkem artikleid kui muudel perioodidel ja nagu intervjuust selgus, see polnud tingitud teadlikust valikust, vaid toimetuse välisest mõjust.

Debatti sekkumine võib avalduda ka lepitaja või konfliktide esilekutsuja rolli tajumisest ja praktiseerimisest. Arvamustoimetajad nägid oma rollina pigem lepitamist ja rahuliku arutelu tagamist kui konflikti õhutamist. See ilmnas näiteks arvamustoimetaja ütlusest, et ta püüab „kõige radikaalsemaid, kõige äärmusteni viivaid artikleid mitte avaldada või paluda autoril need pehmemaks kirjutada, sest mina ei näe, et teadlik konflikti õhutamine oleks väga jätkusuutlik või väga hea tava“ (T2). Mainiti ka oma rolli lepitaja ning tasakaalustajana, mitte „tüli õhutaja rolli“ (T2) ja soovi tagada „võimalikult rahulikku, teadmispõhist, kaalutlevat, informeerivat“ debatti (T3).

Kokkuvõttes mõtestavad arvamustoimetajad oma tegevust vahendaja ja väljastpoolt tulevate artiklite välja valijana, mis Eesti Päevalehe puhul tundus rohkem paika pidavat, kuid teiste väljaannete puhul oli märgata ka sekkuvat rolli, kus nii kirjeldusest kui praktilistest tööülesannetest ilmnis initsiatiivi näitamine ja debati kujundamine informeerimise, harimise ja rahuliku arutelu tagamise eesmärgil.

Ekspertsus

Intervjuudes tõid arvamustoimetajad välja, kuidas nad saavad kolleegidelt soovitusi ja tagasisidet, mis viitas sellele, et toimetajad ei näinud ennast üksi eksperdina, vaid pidasid oluliseks ka teise perspektiivi saamist, seda vähemalt oma väljaande toimetuse seest („Soovitusi aeg-ajalt tuleb, aga need on ainult teretulnud, sest üksi ei jõua siiski tervet maailma või Eesti meediat ja sotsiaalmeediat nagu läbi kammida“ (T2); „Kui on probleemseid küsimusi või kus ma ise olen kahevahel, siis eks ma pean aru kolleegidega“ (T4)). Intervjuudes mainiti ka vajadust otsida üles kõige targemad inimesed, kellele sõna anda ja kellelt väljastpoolt maja nõu küsida, seega toimetajad ei soovi üksi olla eksperdid, vaid just tunnistavad, et on vaja kaasata ka teisi inimesi ning otsida asjatundjaid juurde („Mina olen kindlasti kaugel sellest arvamusest, et meie kuskil oma väikeseliikmelise toimetusega oleksime kõikidel aladel need kõige paremad väljamõtlejad“ (T3); „Tutvusringkond on ju igal ajakirjanikul võrdlemisi suur ja siis saab nõu küsida --- mitte just ametkondadelt, ütleme asutustelt, ülikool on siin kõrval“ (T4); „Minul näiteks on --- kujunenud arvestatav kontaktivõrgustik, usalduslikud suhted nii akadeemiliste kodanikega või ka ettevõtjatega, kelle käest ma saan teinekord nõu küsida“ (T3)).

Seega on arvamustoimetajate töös olulisel kohal nõuküsimine asjatundlikelt inimestelt nii toimetuse sees kui toimetusevälises tutvusringkonnas, et saada ühiskonnas toimuvast laiem pilt ja teha teadlikke otsuseid keerulisemate küsimuste lahendamisel.

Sõna andmine ja tasakaalustatus

Intervjuudest tuli välja, et peetakse oluliseks sõna andmist erinevatele osapooltele ja lisaks ka neile inimestele, kes väljaspool arvamusrubriiki saavad vähem sõna. Seega mainiti näiteks, kuidas „poliitikud saavad muidu ka uudistes ja igalpool saateformaatides nii palju sõna, et aramusartiklite rubriigis ma hoidsin poliitikud nagu teadlikult eemal“ (T2) ja „ametliku poole esindajad,

ministeeriumi või valitsuse alguses või Est-Fori, et nemad said sõna nagu nii-öelda päris uudistes või väljaspool arvamusrubriiki. --- Et need vastased võib-olla siis noh ei olnud sellises positsioonis ühiskonnas, et nad oleks uudiste jaoks olnud subjektid. Ja seetõttu oli võib-olla arvamusküljed nende jaoks see kanal, mille kaudu rohkem pildile pääseda“ (T2), mis pakub selgitust ka artiklite analüüsi tulemusele, kus tehase vastaseid aramusartikleid avaldati debati jooksul oluliselt rohkem kui tehaast pooldavaid. Siiski tekib ebakõla selles, et debatis said kõige rohkem sõna ajakirjanikud, spetsialistid ja poliitikud, kelle puhul on kaheldav, kas nende positsioon ühiskonnas ei võimalda neil uudistesse saada. Seega peamiseks põhjuseks rollide jaotumisel pidi siiski olema väljastpoolt tulev aktiivsus, mitte toimetaja teadlikud valikud. Tselluloositehase vastaste suuremat aktiivsust toodi korduvalt välja („Kriitikuid oli ikkagi palju rohkem“ (T1); „vastaste pakutud artiklite hulk oli nagu osakaal oli suurem“ (T2)) ja põhjendati sellega, et „on ju arusaadav, et ülikoolilinna Tartu inimesed olid sõnakad ja selle vastu“ (T3) ja et „kui inimene on millegi vastu, siis ta tahab seda väljendada. Kui ta on rahul, nõus, siis ei ole seda survet seisukohta välja öelda“ (T4).

Intervjuudest tuli tselluloositehast pooldavate artiklite vähesusele mitu seletust, esiteks see, et pooldajad saatsid vähem artikleid (T1, T2) ning teiseks, et pooldajad ei suutnud/tahtnud „adekvaatselt“ vastata debatis tõstatatud küsimustele („Mõnel juhul saatsid mingi jama ja mõnel juhul liiga hilja ja mõnel juhul jäigi vastamata. Kui mõelda arendajate poolt, siis nad ise minu meelest hoidsid natuke madalat profiili või --- kas nad nagu ei suutnud või ei tahtnud adekvaatselt reageerida või pildile saada“ (T1)).

Tasakaalustatuse osas ilmnes, et arvamustoimetajate jaoks on oluline, et erinevad vaatenurgad oleksid esindatud, kui need ühiskonnas eksisteerivad (T2, T3). Selle tagamiseks toodi välja valmisolekut otsida ise kirjutajaid, aga öeldi ka, et „kus ei ole tingimata kriitilist teravat rünnakut kellegi või millegi suhtes, seal ei tarvitse seda teise poole vastust tulla, pealegi mõnikord jääb ebaselgeks, kes on teine pool“ (T4). Vajaduspõhist sekkumist tasakaalustatusesse ilmetas ka ütlus: „Me teeksime väga valesti, kui me hakkaksime kunstlikult tekitama teistsugust reaktsiooni kui spontaanselt tuleb ühiskonnast ja meie kaasautoritelt“ (T3). Lisaks peeti erinevaks vajadust pakkuda vastulauset lugejakirjadele ja teistele aramuslugudele: „Kui on mingid sellised suvalised pudi-padi lugejakirjad, siis las need jääda, et kus me jälgime pigem on ikka see lehe tasand või suuremad lood --- kui tuli mõni tõsisema kaalukategooria lugu, siis oligi, et kas pakkusidki võimalust vastulauseks või kui tingimata polnud vaja vastulauset, siis tasakaalustamiseks just sellel debatil“ (T1).

Lugejakirjade eristamine teistest arvamusalustest vähem tähtsamana paneb halvemasse positsiooni tavakodanike arvamused, kelle artikleid oli debatis niigi vähem ja nagu selgub, siis nende lugejakirjasid peetakse ka kaalukuselt vähem oluliseks, millega nõustusid arvamustoimetajad ka Torres de Silva (2012) uuringus.

Toimetuse perspektiivist selgus, et „see teema lõhestas ühiskonna tasandil, aga tegelikult ka toimetuse sees“ (T1), millele toimetaja lisas, et „meil näiteks ei olnud arvamustoimetuse siseselt ühist arvamust selle tehase suhtes, mis muutis juhtkirja kirjutamise keeruliseks“ (T1).

Tselluloositehase debati sisuanalüüsi leidsid kommenteerides öeldi ka, et artiklite arvu põhjal ei saa rollide või seisukohtade esindatust võrrelda, sest „mõju avaldavad need lood, mida loetakse, mitte need, mida keegi on kuskile kirjutanud. Mitte kõik tselluloosi debatti puudutavad artiklid kindlasti ei saanud üheväärset tähelepanu“ (T3). Sarnase tähelepaneku tegi ka Johansen (2008), öeldes et võimalus artikliga poliitikat mõjutada sõltub ka sellest, kuidas lugejad kirjutatut mõistavad. See on oluline asjaolu, mida uurimuses arvestada, sest see näitab, et arvandmete võrdlus ei pruugi anda täielikku pilti debati tasakaalustatusest.

Kokkuvõttes selgus, et arvamustoimetajad peavad debati tasakaalustatust oluliseks, kuid samas ei ole valmis tasakaalu tagamiseks arutelu kulgemisse sekkuma, sest tajuvad seda kunstlikuna ning pigem soovivad, et arutelu kujundaksid toimetusevälised osapooled (ühiskond, kaasautorid). Erandiks on olukorrad, kus kedagi otseselt kritiseeritakse ja siis pakuvad toimetajad võimalust vastamiseks.

Mõjukus

Intervjuudest arvamustoimetajatega ilmnes eristus veebi- ja paberväljaannete vahel. Näiteks öeldi, et „Kui arvamus ilmub nagu päris ajalehes, siis ta on eriti aukohal“ (T2) ja „Delfi oma olemuselt on rohkem selline kollasem väljaanne kui näiteks Eesti Päevaleht“ (T1), mis näitab, et arvamustoimetajad nägid veebi ja paberlehe mõjukust erinevalt.

Intervjuudest ilmnes ka toimetajate hinnang arvamusküljele kui mitte kõige keskmale ühiskondliku debati platvormile, öeldes näiteks, et „Ega inimesed lehetoimetusse ikkagi naljalt tänapäeval enam ei kirjuta --- ega arvamusküljed ei ole kõige populaarsemad lugejate hulgas“ (T4) ja „Väga paljud inimestest, kes potentsiaalselt oleks võinud kirjutada arvamusartikleid või kellelt

oleks võinud tellida arvamused, ütlesid oma arvamuse välja mingil teisel moel, kas kusagil teleintervjuus või raadiointervjuus“ (T2) ning „Kui sina või mina mingis küsimuses võtame hoiaku, kas sellele järgneb seadusesse uue lause kirjutamine, uue seaduse loomine.. vahel harva võib see õnnestuda minna, pigem mitte“ (T4).

Need tsitaadid näitavad, et arvamustoimetajad ei mõtesta arvamuskülge kohana, mis oleks keskne ühiskondlikule arutelule, vaid pigem näevad arvamuskülge kõrvalkanalina, kuhu ka arvamused jõuavad, aga mitte kõik arvamused ja need mis jõuavad ei pruugi ka loetud saada ega otsustele mõju avaldada. Samas esines intervjuudes ka perspektiivi, kus arvamustoimetaja nimetas arvamusküljel tehtavat tööd kui „suurt rahvuslikku ülesannet“ (T3), mis pigem viitab, et ta näeb oma tööd olulise ja mõjukana.

Autonoomsus

Autonoomsusküsimustes ei ilmnunud, et toimetusevälistel osapooltel oleks toimetuse otsustele suuremat mõju kui väliste asjatundjate ja tuttavate käest nõu küsimine ning auditooriumi huviga arvestamine (T1, T3, T4). Avalikku huvi kirjeldati tegerina, mis näitab, kui palju piiratud ressursse nagu aega ja jõudu on mõtet kindla teema alla panna (T3).

Väliste osapooltena toodi välja suhtekorraldajaid, kes võivad proovida debatti mõjutada („On arusaadav, et kõiksugu meedialahingutes on taustaks suhtekorraldusagentuurid...“ (T1); „Kümne aasta jooksul --- olen ma vahetult kogenud paari üksikut katset poliitikute poolt kuidagi rumalalt sekkuda. Need paar on toimunud nüüd Jüri Ratas valitsemise ajal“ (T3)). Suhtekorraldajate mõju kohta öeldi aga, et „survestamine on kontraproduktiivne, nad saadetakse jalahoopidega, ratsapiitsaga piitsutatakse siit välja“ (T3), mis näitab, et arvamustoimetajad vähemalt ise mõtestavad oma tööd iseseisvalt ja mitte mõjutatult suhtekorraldajatest või poliitilistest osapooltest. Tselluloositehase debati kohta toodi näide, kuidas arendajad üritasid ajakirjanikke mõjutada, viies teistesse riikidesse tehaste juurde tutvuma ja rääkides keskkonnahoidlikust, säästlikust tehasest, aga selle mõju toimetuse valikutele ei täheldatud (T4).

Meediaorganisatsioonide teiste osapoolte (nõukogu, ettevõtte osapooled) mõju kohta otsustusprotsessidele öeldi, et toimetusevälised osapooled pole proovinud otsuseid mõjutada ja kui prooviksid, siis see ei õnnestuks (T2, T4).

Seega arvamustoimetajad märkasid väliste osapoolte nagu suhtekorraldajate ja tselluloositehase debati puhul tehase arendajate katseid toimetuse otsuseid mõjutada, kuid arvasid, et katsetel tegelikku mõju ei ole ja hindasid oma tööd autonoomsena.

4.2. Tööprotsess

Intervjuudest arvamustoimetajatega selgus, et tavaliselt on toimetusse saadetavate artiklite hulk suurem kui avaldamisele minevate, seega jäävad osad artiklid välja (T1, T2, T3). Saadetud artiklite ja avaldamisele minevate artiklite suhe on väljaannete kaupa erinev, avaldatakse kas kolmandik, pooled või 10-15 protsenti lugudest, aga see osakaal oleneb ka olukorrast, et kui palju artikleid toimetusele saadetakse („Üldiselt on ikkagi nii, et inimesed saadavad lugusid nii palju, et me upume nendesse ja ei jaksa nendega tööd teha --- aga on ka olukordi, kus oleme tänulikud, kui üldse kedagi avaldada on“ (T1)). Tselluloositehase debati kohta mainiti, et siis saadeti toimetusele rohkem artikleid kui tavaliselt ja toimetuse töö oli peamiselt artikleid vastuvõttev (T2).

Võrreldes toimetusse saadetud artikleid toimetuse initsiatiivil küsitud artiklitega selgus, et enamasti saadavad autorid ise rohkem artikleid toimetusse („70% ikkagi tuleb pakkumisi väljastpoolt ja umbes 30 on siis sellised, mida me tellime --- aga päevakommentaaris [Vikerraadio eetris kõlanud päevakommentaari avaldatakse kirjalikult ka ERRi arvamusportaalil – M.J.K] muudavad selle suhte kohe peaaegu 50-50“ (T2)). Tselluloositehase debati kohta öeldi, et suurem osa avaldatud artiklitest olid autorite initsiatiivil saadetud (T2), kuid kui „sellist terava vaidluse fooni ei ole, siis on meie oma püsiautorite ja selliste oma huvist värvitatud teemade osakaal kindlasti suurem“ (T3).

Seega on arvamustoimetajate töö peamiselt artikleid vastuvõttev ja väljavaliv, mitte omal initsiatiivil artikleid küsiv ning debatti tekitav, mis oli nii ka tselluloositehase debatis.

Valikukriteeriumid

Arvamusküljel artiklite avaldamist mõjutavad mitmed tegurid, mis suuresti kattuvad teoorias välja toodud kriteeriumitega, mida kasutavad enda töös välismaa väljaannete (arvamus)toimetajad (Torres de Silva 2012. aasta, Kenichi Serino 2010. aasta ja Thurmani 2008. aasta uurimuste põhjal). Kinnitust sai ka teoorias mainitud tööpõhimõtte, et arvamustoimetajad lähtuvad valikuid tehes pigem intuitsioonist kui kindlatest reeglitest (Torres de Silva, 2012). Artiklite ja kirjutajate valimist kirjeldati kui protsessi enda peas ja otsuseid langetatakse sõltuvalt olukorrast (T1, T4). Kindlad reeglid on kasutusel seoses praktiliste piirangutega nagu leheruum (T1, T4).

Arvamustoimetajad tõid läbivalt välja üldistatult „uudisväärtuse kriteeriume“, mis esines intervjuudes terminina, mida lahti ei seletatud. Arvamuskülge ja arvamuslugu võrreldi või seostati korduvalt ka uudistega, öeldes et arvamuslugu ei ole olemuselt uudis, aga „see nagu on sama asi, mida sa paneksid uudisena lehte“ (T1) ja „arvamuskülge võimaldab laiendada neid teemasid, mida uudisküljel on kajastatud“ (T4).

Täpsemalt toodi välja, et arvamuslugude avaldamisel võetakse arvesse aktuaalsust ühiskonnas/päevakajalisust, originaalsust/kordumatust, argumenteeritust ja stiili, oluliseks peeti ka seda, et arvamuslugu oleks selge arvamusena, ütleks midagi (T1, T2, T3, T4). Seetõttu imestasid mitmed toimetajad, et erapooletuid artikleid oli tselluloositehase debatis nii palju, aga põhjus oli selles, et paljud artiklid debatis pakkusid seisukohti kindlate teemade osas (keskkonnamõjud, arutelu kvaliteet jne), aga ei teinud selgeks, kas nad on tehase rajamise poolt või vastu. Artiklite valiku kriteeriumina toodi välja ka faktipõhisust, näiteks ütles toimetaja, et on jättnud artikli avaldamata, kui see on käinud „loovalt faktidega ümber“ (T2). Faktipõhisuse nõue polnud intervjuude põhjal siiski absoluutne, sest mainiti ka, et demagoogia ja valeinfo esitamine on „mingis mastaabis läbilastav, mingis mastaabis mitte“ (T1), aga „on ka sellised, mille saadad tagasi, ümberkirjutamisele --- asjad on vastamata või üle võlli või ei ole argumenteeritud“ (T1). Teoreetilises raamistikus ilmnes, et arvamustoimetajad võivad debatti piirata jättes välja ebasiirad või ratsionaalsest arutelust eemale kalduvad autorid (Kenichi Serino, 2010), mida minu läbiviidud intervjuud ka kinnitasid.

Artiklite avaldamisel mängib rolli ka autor, nimelt aitab avaldamisele kaasa autori prominentsus (ja inimeste soov selle autori arvamusi lugeda), ekspertsus/informeeritus ning positsioon otsustajana (T1, T2, T3, T4). Kriteeriumid selgitavad tselluloositehase debati sisuanalüüsi tulemust, et suur

osakaal oli just spetsialistide ja poliitikute kirjutatud artiklidel, kellest spetsialistidele võiks omistada ekspertsuse/informeerituse ja poliitikutele positsiooni otsustajana, seejuures prominentsus võis esineda mõlemas grupis. Debatis esines ka palju ajakirjanike kirjutatud artikleid, mille põhjus võis olla tööprotsessis, kus toimetuses pöörduvad kolleegid üksteise poole, kui kuulevad kolleegilt huvitavat mõtet ja arvavad, et too võiks kirjutada artikli (T2, T4). Seejuures on huvitav märkida, kuidas toimetajate kirjelduse kohaselt oli sissetulevate artiklite hulk suur ja palju artiklid jäeti avaldamata, aga samas küsiti kolleegidelt ikkagi artikleid juurde, mis näitab, et ajakirjanike artikleid mõnevõrra eelistati ja seega oli ajakirjanike grupi suurim esindatus debatis otseselt toimetajate valikutest tingitud. Sisuanalüüsi leidu kommenteerides ütlesid toimetajad, et see on pigem tavapärane, et ajakirjanikud, spetsialistid ja poliitikud võtavad debattides rohkem sõna (T2). Artiklite avaldamata jätmist isikupõhiselt ei mainitud ja öeldi näiteks, et „ma ei näe võimalust isiku või veelgi enam seisukohtade põhjal rakendada mingit filtrit“ (T2).

Arvamuskülje tasandil jälgivad toimetajad ka mitmekesisust, seda nii temaatiliselt kui autorite mõttes (T1). Rolli mängib ka ajaline ja inimressurss toimetuses ning leheruum/veebis hästi nähtav ruum, mis seab piirangud artiklite avaldamisele (T1, T3, T4).

Kokkuvõttes on artiklite valiku peamised kriteeriumid seotud uudisväärtustega, millele lisanduvad veel stiil, argumenteeritus ja seisukoha sisaldamine. Kirjutajate valikul peetakse silmas autori tuntust, asjatundlikkust, positsiooni otsustajana ja mõnel määral ka kolleegide artiklite eelistamist, mis valikukriteeriumitena otseselt soodustavad ajakirjanike, spetsialistide ning poliitikute arvamuste esindatust arutelus, nagu tselluloositehase debatis ka oli.

Eesmärgid ja loetavus

Arvamustoimetuste töö mõned eesmärgid olid üldisemad ja rohkem rollitajumisest kui praktilistest põhjustest sõltuvad, mida kirjeldasin arvamustoimetuse rolli mõtestamise all (peatükk 4.1). Lisaks oli arvamustoimetuse töös eesmärgiks ka tulemuslikkus ja sisu loetavus („Fookus on selline asjade valmis saamine, ära avaldamine, tulemuslikkus“ (T1)). Loetavuse kohta märgiti, et vähestele inimestele pole mõtet lehte teha (T1, T2, T3, T4) ja artikli loetavus näitab, kui päevakajaline teema on ja palju see inimesi kõnetab (T1). Siiski öeldi, et lugejate arvu suurendamine ei ole otseselt

eesmärk (T1) ja populaarsus ei ole loo, kirjutate ega teemade valikul määrava tähtsusega („Ma kindlasti ei vaata selle pealt, mitu klikki see autor sai“ (T4)).

Tselluloositehase debati teemal mainiti, kuidas „paistis silma, et vastaste artiklid olid populaarsemad kui need nõ ametlike seisukohtade esindajate artiklid“ (T2). Kuigi toimetajad ütlesid, et lugude populaarsus ei olnud avaldamise juures otsustav, siis kui populaarsemaid teemasid nähti päevakajalisemate ja inimesi kõnetavatena ning need omakorda olid lugude avaldamise kriteeriumite seas, siis võis olla, et tehase vastaste artiklites käsitletud teemade/seisukohtade populaarsust tõlgendati ka päevakajalisusena ja avaldati rohkem, mis pakuks täiendavat seletust debati sisuanalüüsi samasugusele leiule.

Kokkuvõttes on arvamustoimetajate töö eesmärkide seas tulemuslikkus ja lugejate eelistustega arvestamine, mis tähendab taaskord, et toimetusevälistel osapooltel (auditooriumil) on arutelu kujundamises oluline roll.

Töövõtted ja -korraldus

Arvamustoimetuse töövõtete osas tuli teemaks artiklite saamine, küsimine, ametinimetuste määramine ja faktide kontrollimine. Nagu intervjuudest selgus, inimesed ise saavad arvamustoimetusele artikleid, seega artiklite saamine toimub suuresti väljaspool olevate inimeste initsiatiivil, lisaks öeldakse arvamusi tihti välja ka uudistes (tele- ja raadiointervjuudes) (T2). Lisaks on ka püsivaid kirjutajaid, näiteks toodi välja, et on mõned autorid, kes kirjutavad kokkulepitud sagedusega ja mõnikord lepatakse kokku ka teemades (T1, T4). Artiklite küsimise osas töid arvamustoimetajad mitmel juhul esile, et arvestavad kolleegide vihjete ja soovitustega kirjutajate osas ning küsivad ka kolleegilt otse, et too kirjutaks artikli (T2, T4). Mõnikord peetakse vajalikuks spetsialisti kommentaari, seega küsitakse artikleid ka spetsialistidelt, seejuures küsides kolleegidelt, tuttavatelt ja asutustest (nt ülikool) nõu, et leida spetsialist (T4). Toodi ka välja andmebaaside nagu ETIS (Eesti Teaduse Infosüsteem) ja *Web of Science* kasutamist ning inimeste varasemate sõnavõttude vaatamist, et leida sobiv asjatundja (T3).

Vastulause võimaldamiseks mainiti töövõtet, et toimetaja küsib teise poole kommentaari juurde, tavaliselt vastusena eelnenud loole, erandina sama loo juurde lisaks (T1).

Arvamusartiklite autorite ametinimetuste puhul küsitakse inimese enda käest ametinimetust ja toimetajate sõnul see on tihti ka selge, milline amet on esikohal ja autori positsiooni defineerib (T1, T2, T3, T4). Seejuures võetakse arvesse ka artikli konteksti, kui inimesel on mitmeid rolle, et valida neist artikli kontekstis oluline amet (T2, T4). Probleemina toodi välja, et inimesed püüavad mõnikord end tiitliga „tähtsamaks upitada“ (T2) ja mõtlemist nõuab ka see, et „kas iga jurist, kes lõpetab Tartu Ülikoolis --- kas ta on siis õigusteadlane?“ (T3).

Autorite rollide väljatoomist peeti üldiselt oluliseks ja kinnitati ka taustakontrolli tegemist autoritele („Pärast paari varba vastu kivi ära löömist olen teinud taustakontrolli küll“ (T2)). Seejuures eristati taustakontrolli vajadust selle põhjal, kas inimene on tuntud/isiklik tuttav või mitte („Kui Tartu linnapea kirjutab, siis mis taustauuringut sa seal ikka teed“ (T1); „Suurem osa nendest inimestest, kes siin meie lehes kirjutavad on mul isiklikult tuttavad“ (T4); „On olnud hetki küll --- kus ma tahan teada rohkem, et kes ta selline on ja miks ta nii teeb“ (T4)).

Poliitilise kuuluvuse ja haridustaseme väljatoomist alati oluliseks ei peeta, sest mõnikord ei ole „mingist erakonnapoliitikast küsimust ja see oleks olnud mõttetu öelda“ (T4) või „haridustase oleks ju imelik välja tuua“ (T1).

Töövõttena toodi välja ka võimalust teha fakti- ja loomingu kontrolli (T1). Uuringu leiu kohta, et arvamusartiklites oli enimesindatud väidete seas, et debatt sisaldas valeinfot/demagoogiat/mõjutamist, tõid arvamustoimetajad välja selle paratamatust („See on teataval määral paratamatu, et sellistes tugevates, emotsionaalsetes, inimesi sügavalt puudutavates vaidlustes on ka demagoogia elemendid juures“ (T3)) ja kinnitasid suuremat osakaalu just tselluloositehase debati puhul, samas ka märkides, et üldiselt oli tselluloositehase debatt „päris asjalik, mitmekülgne ja informeeritud“ (T3).

Kirjeldati, kuidas faktide kontrollimist debatis raskendas asjaolu, et küsimused olid tihti nii teaduslikud, et ei suudetud neist lõpuni aru saada, olemata ise samasügav ekspert selles valdkonnas (T1). Lisaks nähti põhjusena, et „väga paljude seisukohtade justkui katteks on võimalik leida kas mingit teaduslikku materjali või poolteaduslikku materjali või pseudoteaduslikku materjali ja seetõttu on nagu eriti --- järsult jagavate teemade puhul hästi kerge kasutada seda väidet, et siin on vist valeväiteid või tegeletud propagandaga“ (T1). Öeldi ka, et see et üksteist süüdistati valeinfos/demagoogias/mõjutamises tähendab seda, et vaidlus tervikuna või millegi muuga võrreldes võib olla hoopis vähem demagoogiline, sest demagoogiat märgati (T3). Himma-Kadaka

2018. aasta uurimuses mainitud aspekti intervjuudes jutuks ei tulnud, et valeinfo avaldamisele võib kaasa aidata ajaline surve ja artiklite avaldamisprotsessi lühidus, mis paneb eelistama kergesti kättesaadavat sisu. Siiski võis see olla üks teguritest, mis valeinfo levitamist soodustas, sest üldiselt ilmnes intervjuudes, et arvamustoimetajad peavad kiirust oma töös vajalikuks.

Debatis oli levinud väide ka arutelu/kommunikatsiooni puudulikkus, mida arvamustoimetajad eraldi ei kommenteerinud, kuid mis kattus USA tuulepargi rajamist käsitletud uuringuga, kus selgus samuti, et arutleti vähe ja pinnapealselt (Thompson, 2005).

Töökorralduselt toodi välja koosolekuid kui nõu ja soovitude saamise ning „avatud diskussiooni kohta“ (T1). Otsustusprotsessidesse inimeste kaasamise kohta öeldi, et „otsustamisse on mõtet kaasata neid, kes on informeeritud ja informeerida on mõtet neid, kelle kaalutusoskust on võimalik otsustamise juures ära kasutada“, seejuures lisades et otsuseid teevad arvamustoimetuse töötajad ning tihti kaasatakse ja küsitakse nõu ka teiste toimetuste töötajatelt (T3). Süsteemsust või kindlaid põhimõtteid töökorralduses ei selgunud, mainiti et otsustusprotsess on pigem „juhuslik ja kaootiline --- rahulikumal ajal saab olla süsteemsem, nõudlikum, kiirel ajal pigem teistpidi“ (T1). Erinevate väljaannete toimetajad tõid välja ka tööjaotust toimetuses vastavalt võimalustele, sest aeg ja inimeste hulk on piiratud (T3).

Kokkuvõttes sõltuvad avaldatavad artiklid peamiselt sellest, milliseid artikleid ja kui palju toimetusse saadetakse, väiksem osakaal on toimetuse initsiatiivil küsitud artiklitel, mida palutakse kirjutada kas kolleegidel või asjatundjatel. Toimetusse jõudnud artiklite autoritele tehakse taustakontrolli vastavalt vajadusele ja faktikontrolli märgitakse ühe töövõtteks, kuid tselluloositehase debati puhul kaheldi selle tõhususes, sest kontrollitavad väited olid väga keerulised. Otsuseid arutatakse läbi toimetusesisestel koosolekutel ja küsitakse nõu ka välistelt asjatundjatel.

Konkurents

Teiste lehtede arvamuskülgi ei nimetata otseselt konkurentideks, kuid toimetajad tõid välja soovi, et paremad lood ilmuks nende väljaandes ja mitte teistes („Huivitavamate avangute või uute ideede väljapakumine.. iga arvamustoimetaja nagu tahaks, et see juhtuks tema rubriigis“ (T2)). Toimetajad ütlevad, et teiste väljaannete arvamuskülgedel toimuv ei mõjuta nende otsuseid, aga toovad välja, et mujal avaldatud lugusid nad kordusena ei avalda ja teistel arvamuskülgedel toimuv aitab kaasa

tunnetuse tekkimisele, et mis teemad pakuvad ühiskonnas kõneainet („Mis on parasjagu ühiskonnas aktuaalne, kuum, nii meie väljaandes kui teistes väljaannetes“ (T1)). Öeldi ka, et teised arvamusküljed „annavad võib-olla informatsiooni kirjutajate taseme kohta, aga nad mõjutavad kaunis vähe“ (T3). Põhjusena, miks teised arvamusküljed ei mõjuta toimetuse otsuseid, toodi välja, et „Kui meie hakkaksime reageerima oma konkurentide eilsete või üleeilsete mõtete järgi seda, mida me teeme homme või ülehomme, siis me oleksime lootusetult ajast maast, me peame ise mõtlema, ise jälgima ja ise oma otsused ja oma strateegia ja taktika kujundama“ (T3).

Konkreetsete väljaannete võrdluses tuli välja, et Postimehe ja Eesti Päevalehe vahelist konkurentsi kommenteerides ütlevad mõlemate väljaannete arvamustoimetajad, et nende arvamuskülg on lugejate ja kirjutajate seas kõrgemal kohal („Delfi arvamuspinnana on väga atraktiivne, ma arvan, et atraktiivsem kui Postimees just lugejateni jõudmise seisukoha pealt“ (T1) ja „Inimeste, publiku ja kaasautorite silmis Postimehe renomee, usaldusväärsus, arvamuskülgede osas just on niivõrd kõrge, et tavaliselt, väga sageli me oleme esimesed, kes neid tekste näevad ja mistahes põhjustel tagasilükkamise järel siis teised väljaanded need avaldavad“ (T3)). Postimehe ja Eesti Päevalehe kohta ütles ERR-i arvamustoimetaja, et „paljude inimeste jaoks tõenäoliselt siiski need kaks väljaannet on justkui lipulaevad või sellised kohad, kuhu nad tahaksid esimesena vähemalt oma arvamusega jõuda“ ja mainis, et võrreldes ERR-iga saadetakse Postimehesse ja EPL-i rohkem lugusid, sest neil on pikem ajalugu arvamuskülgedena ja trükimeedial on „võlu või tõmme“ võrreldes veebiportaaliga (T2). Need asjaolud selgitavad, miks tselluloositehase debatis avaldas ERR-i portaali oluliselt vähem aramuslugusid kui Postimees ja EPL.

Kuigi arvamustoimetajad ei ütle, et nad konkureeriksid teiste väljaannetega või arvestaksid teiste tegevusega otseselt enda otsustes, siis selgus intervjuudest soov näha uuemaid ja paremaid teemapüstitusi enda väljaandes ja märgata oli ka uhkust selle üle, kui auditoorium või kirjutajad eelistavad toimetaja enda väljaannet teistele. Seega kuigi toimetajad ei toonud väljaannete vahelist võrdlust välja konkurentsina, siis nad selgelt tunnetavad vajadust olla inimeste seas eelistatud võrreldes teiste väljaannetega.

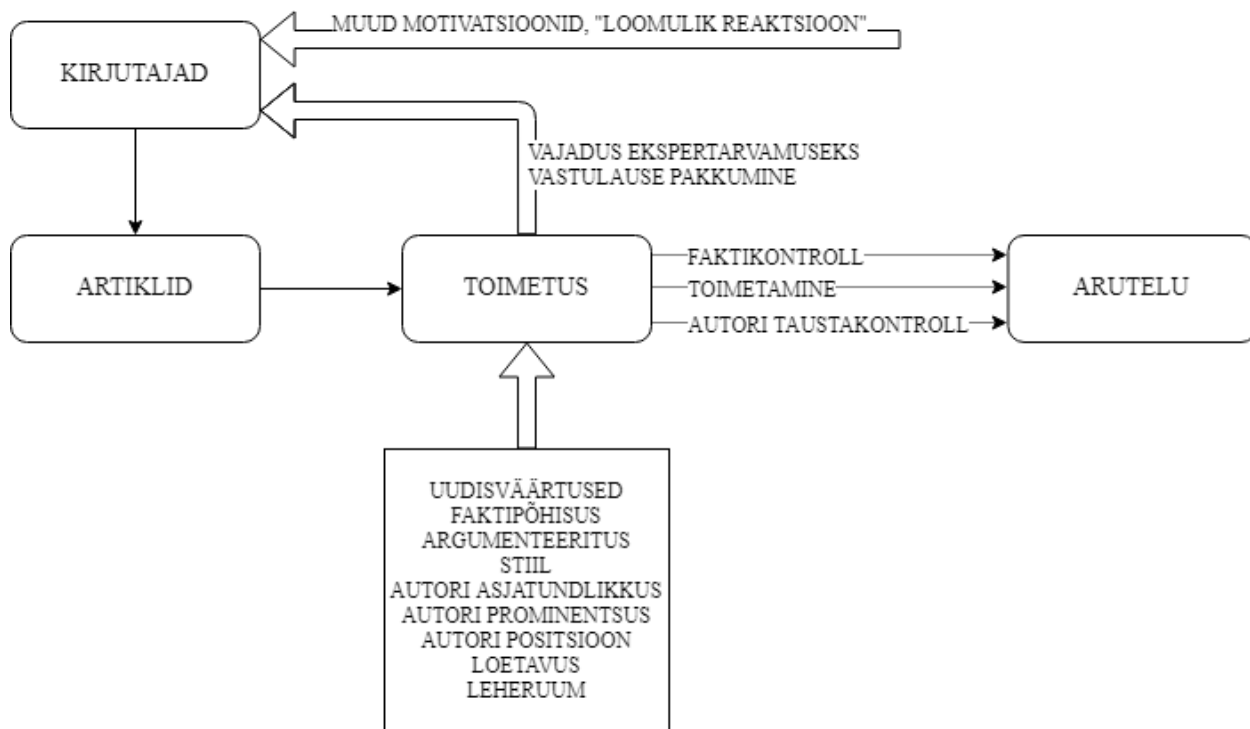
Toimetajad kommenteerisid ka artiklite arvu muutust ajas nii enda väljaandes kui võrdluses teistega. Mõnes toimetuses seostati artiklite arvu muutus toimetuse tööga („Ajakirjandus kas esialgu pidas seda selliseks suhteliselt rutiinseks protsessiks ja tähelepanu hakati pöörama alles siis, kui protestid tekkisid“ (T2); „Postimees on seda debatti vedanud võrreldes ERR-i või Eesti Päevalehega.

Absoluutselt selge“ (T3)), teises aga toodi põhjuseks välised muutused („See ei peegelda toimetuse huvi ju, vaid seda, kui agaralt hakkas lugusid sisse tulema“ (T1)). Eraldi võib välja tuua Postimehe toimetaja, kes pakkus graafikutele selgituseks, et kui teised väljaanded reageerisid rahvakogunemiste ajal, siis Postimees oli oma lugeja juba ära informeerinud, inimesed olid juba saanud erinevate seisukohtade, andmete ja mõttekäikudega tutvuda (T3). Ta lisas: „Ma tuletaks üht vana hokitarkust meelde, et võitja pole mitte see, kes näeb, kus praegusel hetkel litter on, vaid see, kes oskab ennustada, kus ta järgmisel hetkel on. Ma olen väga uhke, et need graafikud niimoodi välja paistavad. Väga hea töö Postimehe poolt“ (T3).

Pannes intervjuudest saadud vastused tselluloositehase debati sisuanalüüsi konteksti, võib öelda, et kuna otsustes ei lähtuta otseselt teiste väljaannete tööst (näiteks ei proovita vältida teemasid või vaatenurkasid, mis teistes väljaannetes on avaldatud), aga rolli tajumine ja tööpraktikad on sarnased, siis sellepärast võis ka debatt erinevates väljaannetes olla pigem ühtemoodi – läbivalt domineeris tehase vastane hoiak üle tehast pooldava, populaarsed olid teatud teemad ja rollidest olid aktiivsemad ajakirjanikud, spetsialistid (poliitikud mõnes vähem, mõnes rohkem).

Kokkuvõttes avaldus intervjuudest mõnetine konkurents väljaannete vahel, kus sooviti olla teistega võrreldes eelistatumad või tunti selle üle uhkust. Siiski kirjeldasid toimetajad oma tööd viisil, et nad otseselt ei jälgi teiste portaalide tegevust oma töö kujundamiseks, mis võis ka põhjustada tselluloositehase debati tulemust, kus hoiakute ning rollide jaotus oli väljaannetes läbivalt sarnane.

Ülevaatlük skeem arutelu kujundamisest arvamuskülgedel on kujutatud joonisel 9.

Joonis 9. Arutelu kujundamine uudisteportaalide arvamuskülgedel.

Joonisel on näha, kuidas kirjutajad on ajendatud muudest (selles uurimuses kaardistamata) motivatsioonidest ja toimetuse initsiatiivist (mis tuleneb vajadusest ekspertarvamuseks või vastulause pakkumisest), saates seega artikleid toimetusse. Toimetus kaalub artiklite avaldamist valikukriteeriumite alusel (joonisel 9 ruudus) ja seejärel teostab vajadusel faktikontrolli, toimetamise ja autorite taustakontrolli, mille tulemusel avaldatakse artiklid, viies need arutellu.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Uurimuse tulemuste analüüsi ja teoreetiliste lähtekohtade põhjal toon välja järeldused, mille esitan uurimisküsimuste kaupa. Seejärel diskuteerin uurimistulemuste üle laiemas teoreetilises ja ühiskondlikus kontekstis, tuues välja ka uurimuse puudused ja võimalikud edasiarenduse suunad.

5.1. Järeldused

Kuidas muutus arvamuskülgede avaldamise arv ajas ja väljaannete võrdluses ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamuskülgedel tselluloositehase debati käigus?

Tselluloositehase debatist selgus, et arvamuskülgeid avaldati enim avalike protestide ehk kulminatsiooni perioodil ja kõige vähem debati esimeses ja viimases faasis, seejuures avaldatud külgede arvu kasv ja langus erinesid väljaannete kaupa. Leid on kooskõlas Van der Horsti (2007) uuringuga, kus selgus, et inimeste vastasseis tööstusprojektidele on tavaliselt suurim planeerimise protsessis ja madalam projektile eelneval ja järgneval ajal. Arvamustoimetajad seostasid selle põhjuseid nii toimetusesiseste kui –väliste teguritega, tuues välja toimetuse tähelepanu koondumist (mis võis samuti olla seotud väliste teguritega) ja vajadust erinevatel perioodidel inimesi informeerida, aga ka toimetusse saabuvate külgede arvu tõusu, mille tulemusel rohkem külgeid avaldati.

Postimehe portaalis (Postimees ja Tartu Postimees) oli arvamuskülgede avaldamise arv debati algusest kuni lõpuni ühtlasem ja kõige rohkem külgeid avaldati kohalike mobilisatsiooni faasis (kolmas periood), kui algas allkirjade kogumine tehase vastu. Postimehe toimetaja põhjendas seda teadliku tegevusega, et nad informeerisid oma lugejat arutelu algusest saadik ja seega ei koondunud külged vaid kulminatsiooni aega. Seevastu Eesti Päevalehes ilmus võrreldes teiste arutelu faasidega oluliselt rohkem külgeid kulminatsiooni perioodil (viies ehk eelviimane periood enne arutelu lõppemist), sellele eelnevalt avaldati Päevalehe portaalis tselluloositehase debati teemalisi arvamuskülgeid vähe. Intervjuust ilmnes, et EPL-i portaalis kujundatakse debatti pigem

väljastpoolt, sest artiklite avaldamise arv sõltus toimetaja sõnul sellest, kui palju artikleid toimetusse saadeti, mitte toimetuse tegevusest. ERR-i portaalis avaldati arvamused artikleid debati jooksul ühtlaselt vähe.

Milline oli autorite hoiakute ja rollide jaotus tselluloositehase debati käigus ERR-is, Postimehes, Tartu Postimehes ja Eesti Päevalehes ilmunud arvamused artiklites?

Tselluloositehase debati käigus ilmunud arvamused artiklites domineeris läbivalt tselluloositehase vastane hoiak, millele ei jäänud palju alla ka neutraalne hoiak, kuid oli vähe artikleid, mis tehase rajamist pooldanud oleks. See on seletatav Fawzi (2018) leiu kontekstis, et meediakajastus keskendub poliitika negatiivsetele aspektidele ja ühtlasi negatiivsel informatsioonil on inimeste arvamuse kujunemisele suurem mõju kui positiivsel informatsioonil (Stadelmann-Steffen, 2019: 538), seega tehase kriitikud võisid seetõttu saada rohkem kõnepinda ning neid võis tekkida debati jooksul juurde. Lisaks peab arvesse võtma, et inimeste arvamust mõjutavad rohkem argumendid, mis on kooskõlas nende eelnevate teadmiste ja arvamustega (Hansen, 2007), seega kui debatt algas tehase vastaste hoiakute domineerimise ja tehase negatiivsete külgede välja toomisega, siis ei muutunud see ka arutelu jooksul teistpidiseks.

Hoiakute jaotus langes kokku ka teoorias välja toodud USA uuringuga, kus domineerisid samuti negatiivse hoiakuga artiklid, veidi vähem oli neutraalseid ja veel vähem positiivseid hoiakuid (Sommer ja Maycroft, 2008). Hoiakute jaotusest võiks järeldada, et arutelu oli tehase vastaste poole kaldu, kuid siinkohal peab pidama meeles, et kõik arvamused artiklid ei pruugi pärvida võrdselt auditooriumi tähelepanu ja arvamused avaldatakse ka teistel platvormidel (näiteks samade väljaannete uudiste rubriigis), seega ei saa arvamused artiklite ilmumise arvu põhjal teha arutelu tasakaalustatuse kohta lõplikke järeldusi.

Rollidest oli autorite seas enim ajakirjanikke, spetsialiste ja poliitikuid (ning nende nõustajaid), mis kattub osaliselt varasemate uurimuste tulemustega, mis on näidanud, et enim arvamused artikleid kirjutavad ajakirjanikud ja kolumnistid, lisaks ka ülikoolide professorid (Karim, 2008; Kowalchuk ja McLaughlin, 2009). Maycroft ja Sommer (2008: 607) on välja toonud, et arvamused artikli avaldamine on üks kindlamaid viise, kuidas akadeemikud saavad seadusloomega seotud arutelu mõjutada, seega see võis olla põhjuseks, miks teadlased olid arvamused artiklite kirjutamisel aktiivsed. Teine põhjus

võis olla selles, et arvamustoimetajad küsisid ekspertidelt artikleid ja pidasid asjatundlikkust üheks kriteeriumiks kirjutajate valimisel, mis seega soodustas spetsialistide esindatust debatis. Spetsialistide suur osakaal debatis näitas, et arvamustoimetajad suutsid praktikas täita endale seatud eesmärgi ehk kaasata asjatundlikke inimesi ja tagada seeläbi arutelu informatiivsus ja hariduslik väärtus, sest tõenäoliselt teemavaldkonnaga seotud teadlased või riigiametnikud suutsid pakkuda teema kohta rohkem infot kui ilma vastavate kvalifikatsioonideta grupid.

Poliitikutel oli samuti suur osakaal debatis ja nende motiivid artiklite kirjutamisel võisid osaliselt olla seotud asjaoluga, et artikleid kirjutasi esiteks opositsioonipoliitikud ja teiseks Tartumaa kohaliku tasandiga seotud poliitikud (lisaks küll ka mõned teised). Enimkasutatud väited langesid nende gruppidega kokku, sest otsustusprotsessi kritiseerimine on otseselt seotud valitsuse (kui otsustajate) tööprotsessi kritiseerimisega, mis on opositsioonipoliitikute ülesanne, ja keskkonnakahjud puudutavad tehase rajamise asukohta ning sealseid inimesi, keda kohalikud poliitikud esindavad. Motivatsioon võis olla seotud ka Thompsoni (2005) kirjeldatuga, kuidas poliitilised osapooled kasutavad aramusartikleid enda poolele toetajate värbamiseks. Poliitikute motivatsiooni artikleid kirjutada toetas asjaolu, et arvamustoimetajad kasutasid kirjutajate tuntust ja mõjukust kui kaalutlusi artiklite avaldamiseks, seega oli soodustatud poliitikute võimalus oma seisukohaga arvamusküljel kajastust leida.

Ajakirjanike suur esindatus arvamusküljel võis tuleneda kolleegide aramuslugude eelistamisest ja küsimisest toimetajate poolt, aga ka ajakirjanike oskusest vastata aramusloo avaldamise kriteeriumitele, mis on neile igapäevatööst tuttavad.

Kuna tavakodanikud saavad arvamusküljel vähem sõna kui ajakirjanikud, spetsialistid ja poliitikud, siis järelikult peab ka Eestis paika teooria, et arvamuskülg on kõlapind pigem privilegeeritud, hästi artikuleeritud vähemusele kui kõigile ühiskonnaliikmetele (Karim, 2008; Wahl-Jorgensen, 2004: 68). Lisaks tuli välja nii minu intervjuudest arvamustoimetajatega kui varasematest uuringutest, et lugejakirjades avaldatud seisukohti peetakse teistest aramusartiklitest vähemtähtsaks (Torres de Silva, 2012), seega oli tavakodanike rollil debatis veelgi vähem kaalu, kuna nende artiklid olid kõige tihemini lugejakirjad.

Hoiakute ja rollide jaotus oli väljaannete võrdluses sarnane, mis võis tuleneda sellest, et toimetajate rollitajumine, kaalutlused ning tööprotsessid ei erinenud üksteisest kuigi palju ja lisaks öeldi ka, et ei

võeta teiste väljaannete tegevust enda töös otsuste langetamisel otseselt arvesse, seega ei tehtud teadlikke samme teistest arvamuspordaalidest eristumiseks.

Millisena tajuvad enda rolli ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajad seoses debattidega arvamusküljel?

Arvamustoimetajad mõtestavad oma tegevust vahendaja ja väljastpoolt tulevate artiklite välja valijana, mis avaldus kõige selgemalt Eesti Päevalehes. Praktiliste tööülesannete kirjeldamisel ilmnes rohkem initsiatiivi näitamist ja debati kujundamist informeerimise, harimise ja rahuliku arutelu tagamise eesmärgil, mis ilmestas ka vastutuse tajumist ühiskonna ja auditooriumi ees. Järelikult ei seisnenud arvamustoimetajate roll vaid vahendamises (või eemalseismises, nagu tuli *online*-väätluste toimetajate puhul välja Ivaski 2013. aasta magistratöös), vaid arvamustoimetajad nägid oma rolli ka arutelu aktiivse kujundajana, võttes seejuures omaks teoorias mainitud ootuse, et ajakirjanik peaks leidma tasakaalu selles, mida rahval on vaja teada ja mida inimesed soovivad teada (Tandoc Jr ja Thomas, 2015). Ebakõla oma rolli nimetamises vahendajana, kuid kirjeldades sekkumisi illustreerib, kuidas arvamustoimetajate jutustatud rollitaitmine (vt Hanitzsch ja Vos, 2017) sõltuvalt küsimusest erines, mis annab põhjust arvata, et ka praktiline rollitaitmine ehk see kuidas arvamustoimetajad päriselt oma tööd teevad võib mõnevõrra väidetest erineda.

Arvamustoimetajad nägid oma rollina pigem lepitamist ja rahuliku arutelu tagamist kui konfliktide õhutamist. Toimetajate eesmärk lugejate saadetud sisu avaldamisel tagada viisakus on ilmnenu ka varasemates uurimustes (vt Thurman, 2008).

Laiemas ühiskondliku arutelu kontekstis mõtestasid toimetajad arvamuskülge pigem väheolulisena, nähes arvamuskülge kõrvalkanalina, kuhu kõik arvamused ei jõua ja kus avaldatud artiklid ei pruugi alati loetud saada ega otsustele mõju avaldada. Samas kirjeldati arvamusküljel tehtavat tööd ka kui „suurt rahvuslikku ülesannet“ (T3), mis näitas arvamuskülge pidamist oluliseks ja mõjukaks.

Millised olid ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajate kaalutlused seoses artiklite avaldamisega tselluloositehase debatis?

Laiemate kaalutlustena võib välja tuua tasakaalustatuse, töö eesmärkide ja konkurentsiga seotud kaalutlused, kitsamalt artiklite ning kirjutajate valikukriteeriumid.

Esiteks selgus, et arvamustoimetajad peavad debati tasakaalustatust oluliseks, kuid nende silmis kaalub tasakaalustatuse üles ühiskonna „loomulik reaktsioon“ ehk kui toimetusse saadetakse palju artikleid ühe arutelu poole kaitseks, siis see võiks nii kajastuda ka avaldatud artiklites. Debati kulgemisse sekkumist tajuti kunstlikuna, välja arvatud siis, kui oli vajadust pakkuda vastulauset inimesele, keda otseselt arutelus kritiseeriti.

Töö eesmärgidena nägid arvamustoimetajad eelkõige lugejate eelistustega arvestamist, informeerimist ja harimist, aga ka tulemuslikkust (et artiklid saaksid avaldatud) ja arvamuskülje mitmekesisust. Seega olid toimetuseväliste osapoolte (auditooriumi) huvid arvamustoimetajate jaoks oluliseks kaalutluseks, mida võiks seostada ka asjaoluga, et tselluloositehase vastased artiklid olid toimetaja sõnul lugejate seas populaarsemad, mis omakorda võis viia debati tulemuseni, kus tehasevastase hoiakuga artikleid avaldati oluliselt rohkem, sest see oli kooskõlas auditooriumi huvidega. Ka rahvusvahelises kontekstis on välja toodud, et ajakirjandustoimetused üle maailma on oma töös üha enam auditooriumi-kesksed (Ferrer-Conill ja Tandoc Jr, 2018). Seejuures teiste toimetuseväliste osapoolte (juhtkonna, suhtekorraldajate, poliitiliste osapoolte) mõju toimetuse otsustele ei avaldunud, kuigi toodi välja suhtekorraldajate ja tselluloositehase arendajate mõjutuskatseid.

Konkurentsialastest kaalutlustest selgus, et soovitakse olla auditooriumi (nii lugejate kui kirjutajate) seas eelistatumad kui teised väljaanded, kuid täpsemaid teguviise selle saavutamiseks esile ei toodud ja üldiselt öeldi, et ei arvestata otsuste langetamisel teiste väljaannete tegevusega. See võis põhjustada ka tselluloositehase debati tulemuse, kus hoiakute ning rollide jaotus oli väljaannetes läbivalt sarnane, sest üksteise tegevust ei proovitud tasakaalustada Eesti arvamuskülgede kui laiema aruteluplatvormi kontekstis.

Liikudes kitsamate kaalutluskohtade juurde, artiklite valiku peamised kriteeriumid olid seotud uudisväärtustega, millele lisandusid stiil, argumenteeritus ja selge seisukoha sisaldamine. Ka teised uuringud on näidanud, et arvamustoimetajad kasutavad uudisväärtuseid artiklite avaldamisel

kriteeriumitena, lisaks arvestatakse ka kirjutamise kvaliteediga (võrreldav stiiliga minu uurimuses), argumenteerituse ja teksti konkreetsusega (võrreldav selge seisukoha esitamisega) (vt Kenichi Serino, 2010; Thurman, 2008). Kirjutajate valikul peeti silmas autori tuntust, asjatundlikkust, positsiooni otsustajana ja mõnel määral ka kolleegide artiklite eelistamist, mis valikukriteeriumitena otseselt soodustavad ajakirjanike, spetsialistide ning poliitikute arvamuste esindatust arutelus, nagu tselluloositehase debatis ka oli. Sarnastele kriteeriumitele kirjutajate valikul viitasid arvamustoimetajad ka Kenichi Serino 2010. aasta uurimuses ja Torres de Silva 2012. aasta uurimuses.

Millised olid ERR-i, Postimehe, Tartu Postimehe ja Eesti Päevalehe arvamustoimetajate tööprotsessid seoses artiklite avaldamisega tselluloositehase debatis?

Arvamustoimetajate töö oli peamiselt artikleid vastuvõttev ja väljavaliv, mitte omal initsiatiivil artikleid küsiv ning debatti tekitav, kuid kui artikleid ise küsiti, siis kolleegidelt ja asjatundjatelt, lisaks küsiti samadelt gruppideelt ka nõu, et saada ühiskonnas toimuvast laiem pilt ning teha teadlikke otsuseid keerulisemate küsimuste lahendamisel. Toimetusse jõudnud artiklitele tehakse faktikontrolli, kuid tselluloositehase debati puhul kaheldi selle tõhususes, sest kontrollitavad väited nõudsid ekspertteadmisi. Autoritele tehakse taustakontrolli vastavalt vajadusele, nimelt tuttavate või tuntud inimeste puhul peetakse ametinimetuse määramist lihtsaks ja arvestatakse inimese enda eelistustega.

Arvamustoimetuste töökorralduses on kindlal kohal koosolekud, mida kasutatakse nõu ja soovitude saamiseks ning avatud diskussiooniks kolleegidega. Üldiselt sõltub töökorraldus ajast ja olukorrast, toodi ka välja töö kaootilisust, mis on kooskõlas Ivaski (2018) doktoritöös tehtud järeldusega, et ajakirjandustoimetustes puuduvad tõhusad tööruutiinid.

Järelikult toetavad toimetajate tööprotsessid teiste ajakirjanike ja asjatundjate osalemist arvamuskülje kujundamises, mis on eriti mõjukas arvestades, et debatis said ka suurel määral sõna need samad grupid. Seega kujundavad ajakirjanikud ja spetsialistid arutelu nii avalikult (artiklites) kui ka avalikkuse jaoks varatult (otsustusprotsesse suunates).

5.2. Diskussioon

Arvamuskülgedel toimunud arutelu ja selle tagamaid oli huvitav uurida, sest arvamuseartikli kirjutamine on kõrvalt vaadates lihtne meedium, mille kaudu oma seisukohaga avalikkuse ette jõuda. Pean avalikku arutelu oluliseks osaks demokraatliku ühiskonna toimimisest, sest kui riiklike otsuste vastuvõtmine sõltub rahva tahtest, siis sõltub kõigi ühiskonnaliikmete käekäik sellest, kuidas on küsimuste üle omavahel arutatud ning milliseks on seega kujunenud enamuse arvamus. Avalikku arvamust on siinkohal raske hinnata, sest inimesi ja nende arvamusi on palju, samamoodi nagu on palju võimalusi arvamuse väljendamiseks. Meedias toimuvad diskussioonid raamistavad avalikku arvamust ja osapoolte vahelisi suhteid, olles seega oluline allikas hindamiseks, milline on avalik debatt ja kuidas avalik arvamus kujuneb (Barboza, Jeong, Kobayashi, Shiramatsu, 2013: 2420). Seejuures poliitikud võrdsustavad meediakajastust avaliku arvamusega ja reageerivad sellele vähemalt sümboolselt, kui mitte teguviisiga (Walgrave ja Van Aelst, 2006), mis tõestab veelgi meedia olulisust arutelu platvormina.

Osa meedias toimuvatest diskussioonidest leiab aset arvamuskülgedel, mida haldavad arvamustoimetajad lähtuvalt sellest, milliseks nad oma rolli peavad ja milliseks on kujunenud kaalutlused ning tööprotsessid artiklite avaldamisel. Kuigi minu uurimuse põhjal arvamustoimetajad ise ei pidanud arvamuskülge ühiskonnas kuigi mõjukaks, siis varasemad uurimused on näidanud, et arvamuseartiklite kirjutamist ja nendes avaldatud seisukohtade tsiteerimist kasutatakse poliitilistes küsimustes enda seisukohtade kaitsmiseks või enda poolele toetajate värbamiseks (Thompson, 2005; Sommer ja Maycroft, 2008: 588). Vastuolu arvamustoimetajate nägemuses ja varasemate uuringute tulemustes võib olla tingitud asjaolust, et viimaste aastate tehnoloogiliste arengute kontekstis on olukord muutunud ning tänapäevasel internetiajastul on esile kerkinud teised aruteluplatvormid. See küsimus annab võimaliku suuna edasiseks uurimiseks, et milliseid avaliku arutelu platvorme Eestis rohkem kasutatakse ja jälgitakse, millised mõjutavad avalikku arvamust ning otsustusprotsesse ja millised mitte.

Minu uurimusest selgus, kuidas arvamuskülg oli juhitud ühiskondlikust meelsusest ja seega pigem võimendas neid arvamusi, mis ühiskonnas juba domineerisid. Tselluloositehase debati puhul kajastus arvamusküljel peamiselt kriitika tehase rajamise suhtes, mis oli kooskõlas ka toimunud

protestide ja protsessi lõpplahenduse ehk projekti tühistamisega, mille põhjuseks oli otsustajate sõnul kohalike vastasseis (Krjukov, 2018; Luts 2018). Seejuures ei saa arvamustoimetajatele ette heita nende valikut lähtuda kirjutajate initsiatiivist ja mitte taotleda debati ümberkujundamisega hoiakute tasakaalustatust arvamusküljel, sest tegelikult on oluline, et ühiskonnas eksisteerivatele seisukohtadele võimaldataks väljundit, mitte et igat arvamust oleks välja öeldud võrdne arv kordi. Väljund seisukohtadele oli võimaldatud valikukriteeriumite täitmisel, mis kattusid rahvusvahelises praktikas kasutatavate kriteeriumitega ja ei välistanud otseselt ühtki vaatenurka. Inimgruppide seas võib ligipääs arvamusküljele see-eest erineda, sest nii toimetajate räägitu kui praktilised tulemused näitasid, et prominentsetel, asjatundlikel ja mõjukatel inimestel on paremad väljavaated aramusartikli avaldatud saamiseks kui teistel, kes nendele tunnustele ei vasta.

Laiemas kontekstis järelduste tegemiseks oli minu tööl kaks peamist puudust, mis ilmnesisid uurimise käigus. Esiteks ei saa arvamuskülgedel toimunud debati põhjal teha üldiseid järeldusi arutelu sisukuse või tasakaalustatuse kohta meediaväljaandes, sest seisukohti ilmub väljaande erinevate rubriikide alt ja eriti veebiportaalide puhul moodustavad need auditooriumi jaoks ühe debati, seega tehasevastaste hoiakute domineerimine arvamusküljel ei pruukinud auditooriumini nii jõuda, kui uudiskülgl seda tasakaalustas teise poole vaatenurkadega (näiteks intervjuudes). Teine töö puudus on arutelu kaardistamine arvuliselt, mis küll võimaldas hoiakute/rollide/teemade/väidete osakaalusid ajaliselt ja väljaannete lõikes võrrelda, kuid samas ei arvestanud see meetod artiklite ebavõrdse loetavuse ja kaaluga arutelus. Siiski polnud see töös liiga suur probleem, sest just nende gruppide artikleid oli avaldatud rohkem, kelle kirjutatu võiks loogiliselt pälvida ka rohkem tähelepanu (tuntud, mõjukad ja asjatundlikud grupid, mitte näiteks tavakodanikud ja aktivistid).

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöös uurisin, milline oli tselluloositehase rajamist puudutav arutelu uudisteportaalide ERR, Postimees, Tartu Postimees ja Eesti Päevaleht arvamuskülgedel ja kuidas arvamustoimetajad debatti kujundasid, seejuures millisena nad tajusid oma rolli ning mis olid kaalutlused ja tööprotsessid artiklite avaldamisel. Esmalt kaardistasin arutelus esinenud hoiakud, rollid, teemad ja väited standardiseeritud sisuanalüüsi abil ning seejärel intervjuueerisin arvamustoimetajaid lähtuvalt sisuanalüüsi tulemustest, et selgitada arutelu kujunemise protsessi.

Tselluloositehase debatis avaldati enim artikleid kulminatsiooni (protestide toimumise) perioodil, millel oli nii toimetuseväliseid (artiklite saatmise aktiivsus) kui –siseseid põhjuseid (toimetuse tähelepanu koondumine, valikud). Arutelu käigus domineerisid tehasevastane ja erapooletu hoiak, mida esindasid peamiselt ajakirjanikud, spetsialistid ja poliitikud, kasutades väiteid tehase kahjulikkuse kohta keskkonnale ja kritiseerides tehase rajamisega seotud otsustusprotsesse. Spetsialistide ja ajakirjanike arvamuste oluline esindatus debatis oli tingitud nende enda aktiivsusest, mida toetasid arvamustoimetajate kaalutlused (eesmärgid ja artiklite/kirjutajate valikukriteeriumid) ning tööprotsessid, kus pöörduiti nimetatud gruppide poole artiklite küsimiseks või nõu saamiseks. Poliitikute arvamuste esile pääsemist soodustas samuti poliitikute endi aktiivsus ja kriteeriumid, mille alusel artikleid avaldamiseks valiti. Debatis jäid nii arvuliselt kui kaalukuselt tagaplaanile tavakodanike arvamused, vähe oli ka näiteks aktivistide ja arendajate artikleid.

Arutelu kujundamisel oli arvamustoimetajate jaoks olulisem debati loomulik kulgemine sõltuvalt välistest initsiatiividest, mitte debati ümberkujundamine tasakaalustatuse tagamiseks. Artiklite väljavalimisel olid olulised kaalutlused uudisväärtuslikkus, faktipõhisus, argumenteeritus, stiil, loetavus ja autori asjatundlikkus ning positsioon ühiskonnas (tuntus, arvamuse mõjukus). Arvamustoimetajad iseloomustasid oma rolli pigem vahendaja kui aktiivse sekkujana, kuid siiski avaldus nende tööst ka initsiatiivi näitamine eesmärgiga muuta arutelu harivamaks ja informatiivsemaks, kuigi arvamuskülje mõjukusele ühiskonnas ei omistatud väga suurt kaalu. Kuna toimetajate peamine roll oli saadetud artiklite väljavalimine, siis said kaalutlused selle tegemisel väga oluliseks mõjuteguriks debati kujunemisel.

Seega võib uurimusest järeldada, et kui inimene soovib Eestis oma arvamust kõlama panna, siis ligipääs arvamusküljele on teatavate kriteeriumite täitmisel olemas ja sihipärase tegevuse abil on võimalik ka hoiakute osakaalu debatis suuresti mõjutada (kui leida piisavalt kaasamõtlejaid, kes artikleid kirjutaks). Seejuures on ligipääs parem ajakirjanike, spetsialistide ja poliitikute jaoks, kelle seisukohtade avaldamist arvamustoimetajate kaalutlused ning tööprotsessid soosivad.

Tselluloositehase debati lõpptulemuseks oli riikliku otsuse ümberpööramine, mistõttu on arutelu kujunemise mõistmine oluline ja põnev. Siiski ei selgunud minu uurimusest arvamuskülgede roll laiemas debatis, kas artiklid avaldasid mõju või oli debati lõpptulemus seotud teiste aruteluplatvormidega. Seega näeksin edasise uurimissuunana erinevate aruteluplatvormide võrdlust avaliku arvamuse kujundamises – millised on mõjusad kanalid arvamuse väljendamiseks ja kujundamiseks tänapäeval internetiajastul? Lisaks võiks ka uurida auditooriumi ja erinevate huvipoolte nägemust debatist, mitte ainult arvamustoimetajate, mille põhjal saaks teha üldisemaid ja põhjalikumaid järeldusi avaliku arutelu ning arvamuse kujundamisest Eestis.

Lõpetuseks sooviksin tänada oma juhendajaid dotsent Ragne Kõuts-Klemmi ja professor Triin Vihalemma, kelle pidev tagasiside ning põhjalikud nõuanded aitasid tohutult kaasa uurimisprobleemi lahendamisele ja seega minu bakalaureusetöö valmimisele.

SUMMARY

Debate about the cellulose factory in the opinion sections of Estonian news portals: content analysis and editors' view

The aim of my bachelor's thesis was to give an overview of the cellulose factory debate in the opinion sections of Estonian news portals and further look into how editors perceived their role and made decisions in regard of shaping the debate. I conducted a standardized content analysis of the published opinion articles to map the roles, stances, topics and arguments featured in the debate, following which I interviewed the opinion editors about their considerations and work processes.

The results of the study contribute to understanding the public debate behind a national decision making process, which can be useful for people and organisations who want to voice and shape opinions in Estonia.

The debate of the cellulose factory showed that the highest amount of articles were published in the culmination (public protests) phase. The result was caused by an increase in the number of articles sent to editors, but also a shift in the editors' attention to the issue. The debate was dominated by stances against or impartial to the cellulose factory and most of the authors were journalists, specialists or politicians, arguing that the factory would harm the environment or criticising the decision-making process. Specialists and journalists were highly represented, because they showed initiative in writing articles, they matched the selection criteria used by the editors and the editors asked them for articles and advice as a part of their work process. Politicians were frequently represented also because of their initiative to send articles and matching the selection criteria. The opinions of ordinary citizens, activists and factory developers were featured less in the debate.

The opinion editors considered it more important to let the debate be shaped by the people, rather than attempt to balance the debate with their actions. The selection criteria they used for publishing articles consisted of news worthiness, usage of facts, argumentation, style, readability, competence of the writer and prominence of the writer. The editors described that it was their role to mediate, rather than interfere in the debate, although elements of interference were present in their work processes with the goal of making the debate more informational and educational. Due to the

editors' work mostly revolving around selecting and publishing articles, the considerations used in the selection process gained a high importance in shaping the debate.

The study showed that the representation of views in the opinion section depends on the initiative of people writing the articles and the selection criteria laid out in this study, but the opinion section is more accessible to journalists, specialists and politicians, whose articles are favoured by the editors' considerations and work processes.

The cellulose factory debate resulted in overturning the state's initial decision (meaning the project was cancelled), which made analysing the debate interesting and important. However, my thesis did not show the role of the opinion sections in the overall debate, which could be a research direction in the future – how do different public debate platforms compare to each other and what impact do they have on the public opinion?

KASUTATUD KIRJANDUS

All, H. (2018a). Tartlased ootavad linnalt tselluloositehase eriplaneeringusse sekkumist. *ERR*, 17. jaanuar. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/654780/tartlased-ootavad-linnalt-tselluloositehase-eriplaneeringusse-sekkumist>

All, H. (2018b). Tartumaa omavalitsused tahavad tselluloositehase eriplaneeringu lõpetamist. *ERR*, 28. märts. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/692659/tartumaa-omavalitsused-tahavad-tselluloositehase-eriplaneeringu-lopetamist>

Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. Baltic HLT.

Barboza, C., Jeong, H., Kobayashi, K., Shiramatsu, S. (2013). An Ontology-based Computational Framework for Analyzing Public Opinion Framing in News Media. *IEEE International Conference on Systems, Man, and Cybernetics*. Manchester, 13.–16. oktoober (lk 2420-2426). IEEE.

Bednarek, M. (2016). Voices and values in the news: News media talk, news values and attribution. *Discourse, Context and Media*, 11, 27-37. Elsevier Science Publishing Co., Inc.

Cook, F. L., Tyler, T. R., Goetz, E. G., Gordon, M. T., Protess, D., Leff, D. R., Molotch, H. L. (1983). Media and agenda setting: effects on the public, interest group leaders, policy makers, and policy. *Public Opinion Quarterly*, 47, 16-35. Elsevier Science Publishing Co., Inc.

Fawzi, N. (2018). Beyond policy agenda-setting: political actors' and journalists' perceptions of news media influence across all stages of the political process. *Information, Communication & Society*, 21(8), 1134-1150.

Ferrer-Conill, R. ja Tandoc Jr., E. C. (2018). The Audience-Oriented Editor. *Digital Journalism*, 6(4), 436-453.

Hanitzsch, T., Vos, T. P. (2017). Journalistic Roles and the Struggle Over Institutional Identity: The Discursive Constitution of Journalism. *Communication Theory*, 27, 115-135.

- Hansen, K. M. (2007). The Sophisticated Public: The Effect of Competing Frames on Public Opinion. *Scandinavian Political Studies*, 30(3), 377-396.
- Hennoste, T. (2012). Uudisväärtuse ja žanrite muutumine uue meedia mõjul. *Žanriseminar*, Tallinn, 18. mai. Tartu Ülikool.
- Himma-Kadakas, M. (2018). Skill performance of Estonian online journalists: assessment model for newsrooms and research. Doktoritöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste instituut.
- Ivask, S. (2013). Ajakirjanduslike töövõtete ja online-väitluse formaadi väljaarendamine Postimees.ee online-väitluse näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Ivask, S. (2018). The role of routines, demands and resources in work stress among Estonian journalists. Doktoritöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste instituut.
- Johansen, B. E. (2008). Political Science: Media Literacy and Global Warming. *Simile*, 8(3). University of Toronto Press.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Kasutatud 17.04.2019, <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kalmus, V. (2015). *Standardiseeritud kontentanalüüs*. Kasutatud 16.01.2019, <http://samm.ut.ee/kontentanalyys>
- Karim, H. K. (2008). Press, Public Sphere, and Pluralism: Multiculturalism Debates in Canadian English-Language Newspapers. *Canadian Ethnic Studies*, 40(1).
- Kenichi Serino, T. (2010). 'Setting the agenda': the production of opinion at the Sunday Times. *Social Dynamics*, 36(1), 99-111.
- Kowalchuk, L., McLaughlin, N. (2009). Mapping the Social Space of Opinion: Public Sociology and the Op-Ed in Canada. *Canadian Journal of Sociology*, 34(3), 697-728.

- Krjukov, A. (2018). Valitsus otsustas asuda tselluloositehase eriplaneeringut lõpetama. *ERR*, 21. juuni. Kasutatud 20.01.2019 <https://www.err.ee/841136/valitsus-otsustas-asuda-tselluloositehase-eriplaneeringut-lopetama>
- Kuul, M. (2018). Tselluloositehase rajamise vastased kogusid ligi 7000 allkirja. *ERR*, 6. märts. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/687670/tselluloositehase-rajamise-vastased-kogusid-ligi-7000-allkirja>
- Kuul, M. (2017). Valitsus algatas tselluloositehase eriplaneeringu Emajõe piirkonda. *ERR*, 11. mai. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/595038/valitsus-algatas-tselluloositehase-eriplaneeringu-emajoe-piirkonda>
- Kuul, M., All, H., Nael, M. (2018). Fotod: Tabivere elanikud avaldasid inimketiga tselluloositehase vastu meelt. *ERR*, 19. juuni. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/840546/fotod-tabivere-elanikud-avaldasid-inimketiga-tselluloositehase-vastu-meelt>
- Kuus, I. (2017). Puidurafineerimistehase rajajad taotlevad riigi eriplaneeringut. *ERR*, 31. jaanuar. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/581619/puidurafineerimistehase-rajajad-taotlevad-riigi-eriplaneeringut>
- Kuus, I., Nagel, M. (2018). Tartu volikogu otsus: riiklik eriplaneering tuleb lõpetada. *ERR*, 7. märts. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/687934/tartu-volikogu-otsus-riiklik-eriplaneering-tuleb-lopetada>
- Kõuts, R. (2002). *Riikluse tõlgendusmallid eesti ajakirjanduses enamuse-vähemuse suhete taustal*. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia osakond.
- Laev, S. (2010). *Keerulise teema kajastus päevalehtede arvamuskülgedel Nord Streami gaasijuhtme näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Luts, P. (2018). Est-For Invest loobub tselluloositehase rajamisest. *ERR*, 8. november. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/875549/est-for-invest-loobub-tselluloositehase-rajamisest>
- McCombs, M. E., Shaw, D. L. (1995, orig. 1972). The agenda-setting function of mass media. *O. Boyd-Barrett & C. Newbold (eds.) Approaches to Media. A Reader*. London: Arnold.

Mäekivi, M. (2018a). Tartu vaidlustas tselluloositehase eriplaneeringu algatamise kohtus. *ERR*, 17. mai. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/832271/tartu-vaidlustas-tselluloositehase-eriplaneeringu-algatamise-kohtus>

Mäekivi, M. (2018b). Kohus: tselluloositehase eriplaneering ei riku Tartu õigusi. *ERR*, 13. juuni. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/839140/kohus-tselluloositehase-eriplaneering-ei-riku-tartu-oigusi>

Nael, M. (2018). Valitsus kinnitas tselluloositehase eriplaneeringu protsessiga jätkamist. *ERR*, 5. aprill. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/694256/valitsus-kinnitas-tselluloositehase-eriplaneeringu-protsessiga-jatkamist>

Ojakivi, M. (2009). *Haldusreformi teema vahendamine ja kommenteerimine Eesti Päevalehes ja Postimehes aastatel 2007-2008*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Puidutöötlemistehase vastased koostasid uue pöördumise. (2018). *ERR*, 18. mai. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/832424/puidutootlemistehase-vastased-koostasid-uee-poordumise>

Rits, M. (2009). *Nord Streami torujuhtme representatsioon Eesti päevalehtedes 2007. ja 2008. aastal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Rum, P. (2006). *Sotsiaalse resonantsi juhtumite analüüs: avalikkuse tähelepanu koondumine ning sellega arvestamine lehetoimetustes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Sommer, B., Maycroft, J. R. (2008). Influencing Public Policy: An Analysis of Published Op-Eds by Academics. *Politics & Policy*, 36(4), 586-613.

Stadelmann-Steffen, I. (2019). Bad news is bad news: Information effects and citizens' socio-political acceptance of new technologies of electricity transmission. *Land Use Policy*, 81, 531-545.

Tandoc Jr, E. C., Thomas, R. J. (2015). The Ethics of Web Analytics. *Digital Journalism*, 3(2), 243-258.

Tartus nõudis rahvas Emajõe kaldal tselluloositehase eriplaneeringu lõpetamist. (2018). *ERR*, 19. mai. Kasutatud 22.05.2019 <https://www.err.ee/832782/tartus-noudis-rahvas-emajoe-kaldal-tselluloositehase-eriplaneeringu-lopetamist>

Thompson, R. (2005). Reporting Offshore Wind Power: Are Newspapers Facilitating Informed Debate? *Coastal Management*, 33, 247-262.

Thurman, N. (2008). Forums for citizen journalists? Adoption of user generated content initiatives by online news media. *New media & society*, 10(1): 139–157.

Torres de Silva, M. (2012). Newsroom practices and letters-to-the-editor. An analysis of selection criteria. *Journalism Practice*, 6(2), 250-263.

Vabaerakonna juhatus. (2015). Kasutatud 20.01.2019 <https://www.vabaerakond.ee/vabaerakonna-juhatus>

Valk, M. (2015). *Immigratsioon meedia kõneainena aastatel 2003-2005 ja 2012-2014*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Van der Horst, D. (2007). NIMBY or not? Exploring the relevance of location and the politics of voiced opinions in renewable energy siting controversies. *Energy Policy*, 35(5), 2705-2714.

Wahl-Jorgensen, K. (2004). Playground of the pundits or voice of the people? Comparing British and Danish opinion pages. *Journalism Studies*, 5(1), 59-70.

Walgrave, S., Van Aelst, P. V. (2006). The Contingency of the Mass Media's Political Agenda Setting Power: Toward a Preliminary Theory. *Journal of Communication*, 56(1), 88-109.

Wüstenhagen, R., Wolsink, M., Bürer, M. J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy*, 35(5), 2683-2691.

Lisa 1: Juhtumi kirjelduses kasutatud artiklid

Kuupäev	Sündmus	Allikas
30.01.17	Est-For Invest esitas rahandusministeeriumile taotluse riigi eriplaneeringu algatamiseks	https://www.err.ee/585469/miljardine-tselluloositehas-tuleb-ilmselt-tartu-piirkonda
11.05.17	Valitsus otsustas algatada riigi eriplaneeringu Emajõe piirkonda	https://www.err.ee/595038/valitsus-algatas-tselluloositehase-eriplaneeringu-emajoe-piirkonda
27.06.17	Eesti Teaduste Akadeemia seminar puidutööstuse tuleviku üle	https://novaator.err.ee/604313/teaduste-akadeemias-arutleti-eesti-puidutoostuse-tuleviku-ule
18.09.17	Eesti Metsa Abiks andis Tallinna halduskohtusse taotluse, et tehase rajamise haldusaktid tühistataks	https://www.err.ee/619363/kodanikuuhendus-laks-tselluloositehase-kavandajate-vastu-kohtusse
25.09.17	Kohus ei võtnud EMA kaebust arutlusele	https://www.err.ee/632305/kohus-ei-votnud-arutusele-tselluloositehase-vastaste-kaebust
18.01.18	TÜ ja EMÜ doktorantide + tartlaste pöördumine antakse üle Tartu linnavalitsusele	https://www.err.ee/654780/tartlased-ootavad-linnalt-tselluloositehase-eriplaneeringusse-sekkumist
31.01.18	"Pealtnägija" räägib RMK ja tehase arendaja eelkõikuleppest ja võimalikust huvide konfliktist	https://www.err.ee/678954/pealtnagija-tselluloositehase-ja-rmk-leping-voib-olla-huvide-konfliktis
12.02.18	Riigikogu korruptsioonivastane erikomisjon arutab RMK ja arendajate kokkulepet	https://www.err.ee/682735/rmk-noukogu-heakskiiduta-lepet-est-for-investiga-ei-solmita
06.03.18	Tartlased kogusid ca 7000 allkirja tehase vastu	https://www.err.ee/687670/tselluloositehase-rajamise-vastased-kogusid-ligi-7000-allkirja
07.03.18	Teemaks riigikogu infotunnis	https://www.err.ee/687914/otse-kell-13-riigikogust-juri-ratas-annab-opositsioonile-aru
07.03.18	Tartu volikogu otsustab, et eriplaneering tuleks lõpetada	https://www.err.ee/687934/tartu-volikogu-otsus-riiklik-eriplaneering-tuleb-lopetada

08.03.18	Peaminister ütleb, et eriplaneeringuga jätkatakse	https://www.err.ee/688240/tselluloositehase-riikliku-eriplaneeringu-koostamisega-jatkatakse
16.03.18	Teadlaste Mander ja Loigu väitlus Tartu Loodusmajas	https://www.err.ee/689935/teadlaste-vaitluses-tselluloositehase-ule-varjutasid-argumente-emotsioonid
19.03.18	Tartu linnavalitsus saatis valitsusele taotluse lõpetada eriplaneering	https://www.err.ee/690683/tartu-taotleb-valitsuselt-tselluloositehase-eriplaneeringu-lopetamist
23.03.18	EMA-l ei õnnestunud kohtuvaidlust käivitada ka riigikohtus	https://www.err.ee/692579/kodanikuuhendusel-ei-onnestunud-tselluloositehase-rajamiskava-vaidlustada
28.03.18	Tartumaa omavalitsused toetavad Tartu linna avaldust eriplaneeringu lõpetamise kohta	https://www.err.ee/692659/tartumaa-omavalitsused-tahavad-tselluloositehase-eriplaneeringu-lopetamist
05.04.18	Kaks firmat vaidlustasid tselluloositehase planeerimise hanke	https://www.err.ee/694197/kaks-firmat-vaidlustasid-tselluloositehase-planeerimise-hanke
05.04.18	Valitsus kinnitas tselluloositehase eriplaneeringu protsessiga jätkamist	https://www.err.ee/694256/valitsus-kinnitas-tselluloositehase-eriplaneeringu-protsessiga-jatkamist
13.04.18	Riigikogu keskkonnakomisjon tutvus Äänekoski tehasega	https://www.err.ee/748077/vakra-aanekoski-tehase-rajamisel-kaasati-kohalikke-igas-faasis
17.05.18	Tartu linnavalitsus esitas Tallinna halduskohtusse kaebuse eriplaneeringu lõpetamiseks	https://www.err.ee/832271/tartu-vaidlustas-tselluloositehase-eriplaneeringu-algatamise-kohtus
18.05.18	Tartu apell koostas teise pöördumise eriplaneeringu lõpetamiseks	https://www.err.ee/832424/puidutootlemistehase-vastased-koostasid-uue-poordumise
19.05.18	Aksioon Emajõe ääres	https://www.err.ee/832782/tartus-noudis-rahvas-emajoe-kaldal-tselluloositehase-eriplaneeringu-lopetamist
11.06.18	Andmekaitse inspeksioon algatas menetluse rahandus-, majandus- ja keskkonnaministeeriumi üle	https://www.err.ee/838525/andmekaitse-inspeksioon-uurib-tselluloositehase-margukirja-salastamist

13.06.18	Tallinna halduskohus tagastas Tartu linna kaebuse	https://www.err.ee/839140/kohus-tselluloositehase-eriplaneering-ei-riku-tartu-oigusi
19.06.18	Aksioon Tabiveres	https://www.err.ee/840546/fotod-tabivere-elanikud-avaldasid-inimketiga-tselluloositehase-vastu-meelt
21.06.18	Valitsus otsustas asuda lõpetama tselluloositehase eriplaneeringut	https://www.err.ee/841136/valitsus-otsustas-asuda-tselluloositehase-eriplaneeringut-lopetama
13.09.18	Rahandusministeeriumis valmis eelnõu puidurafineerimistehase eriplaneeringu lõpetamiseks.	https://www.err.ee/860970/eelnou-puidurafineerimistehase-eriplaneeringu-lopetamiseks-sai-valmis
08.11.18	Est-For Invest loobub tselluloositehase rajamisest	https://www.err.ee/875549/est-for-invest-loobub-tselluloositehase-rajamisest

Lisa 2: Kodeerimisjuhend

1. Väljaanne
2. Kas artikli peateema on tselluloositehasega seotud?
3. Kuupäev
4. Link
5. Pealkiri
6. Autori nimi
7. Autori ametinimetuse artikkelis
8. Autori roll

8.1. Ajakirjanik =1

8.2. Spetsialist =2

8.2.1. Teadlane (ühiskonna, ökoloogia, antropoloogia, bioloogia, õigusteadlane, filosoof, bioloog, majandusdoktor, keskkonnatehnoloogia teadur) = 1

8.2.2. Riigiametnik (ministeeriumid, riigiametid) = 2

8.2.3. Muu spetsialist (tehnoloogiaekspert, diplomeeritud metsamajandaja, Eestimaa Looduse Fondi juhatuse esimees) = 3

8.3. Tavakodanik (kirjanik, kirjandusteadlane, kirjanduskriitik, tartlane, õpetaja, Viimsi elanik metsanduse haridusega, lugeja) =3

8.4. Poliitik ja poliitiku nõunik = 4

8.5. Aktivist = 5

8.6. Arendaja esindaja = 6

8.7. Metsaomanik = 7

8.8. Muu (ettevõtja, soomlane, erumetsamees, kolumnist, Rail Balticu ärivõrgustiku juhatus liige ja endine kommunikatsiooninõunik, orientalistikakeskuse juhataja) = 8

9. Hoiak tselluloositehase rajamise suhtes

9.1. Poolt = 1

9.2. Vastu = 2

9.3. Pole poolt ega vastu = 3

10. Teema

10.1. Mõju majandusele = 1

10.2. Mõju looduskeskkonnale = 2

10.3. Erahuvi vs avalik huvi = 3

10.4. Regionaalne mõju = 4

10.5. Mõju ärikeskkonnale, mainele = 5

10.6. Otsustusprotsess = 6

10.7. Poliitilisus = 7

10.8. Uuringud = 8

10.9. Muu = 9

11. Väited

1. Mõju majandusele

- Tselluloositehasest on kasu Eesti majandusele 1

- Tselluloositehasest ei ole kasu Eesti majandusele 2

- Tselluloositehasest on kahju Eesti majandusele 3

2. Mõju looduskeskkonnale

- Tselluloositehas on kasulik Eesti looduskeskkonnale 4

- Tselluloositehas ei ole kahjulik Eesti looduskeskkonnale 5

- Tselluloositehas on kahjulik/ohtlik Eesti looduskeskkonnale 6

3. Erahuvi

- Tselluloositehase rajamine on erahuvides 7

- Tselluloositehase rajamine ei ole erahuvides 8

4. Avalik huvi

- Tselluloositehase rajamine on avalikes huvides 9

- Tselluloositehase rajamine ei ole avalikes huvides 10

5. Regionaalne mõju

- Tselluloositehasest on kasu regionaalselt 11

- Tselluloositehasest ei ole kasu regionaalselt 12

- Tselluloositehasest on kahju regionaalselt 13

6. Mõju ärikeskkonnale

- Tselluloositehase planeeringu lõpetamine kahjustab Eesti ärikeskkonda/mainet 14

- Tselluloositehase planeeringu lõpetamine ei kahjusta Eesti ärikeskkonda/mainet 15

- Tselluloositehase planeeringu lõpetamine toob kasu/väldib kahju Eesti ärikeskkonnale/mainele 16

7. Otsustusprotsess

- Otsustusprotsess on olnud liiga kiire 17
- Otsustusprotsess on olnud liiga aeglane 18
- Otsustusprotsess ei ole olnud liiga kiire ega aeglane 19
- Otsustusprotsessis on olnud puudulik arutelu/järele mõtlemine/kommunikatsioon 20
- Otsustusprotsessis on olnud piisav arutelu 21
- Otsustusprotsessis on levitatud valeinfot/demagoogiat/mõjutamist 22
- Otsustusprotsessis ei ole levitatud valeinfot 23

8. Poliitilisus

- Arutelu või otsuseid on mõjutanud poliitilised huvid 24
- Arutelu või otsuseid ei ole mõjutanud poliitilised huvid 25

9. Uuringud

- Uuringuid on tehtud piisavalt 26
- Uuringuid pole tehtud piisavalt/peab juurde tegema 27

Lisa 3: Kodeerimisel kasutatud artiklid

Kuupäev	Allikas	Pealkiri	Autor
01.03.17	https://tartu.postimees.ee/4030031/kuno-kasak-puidutehas-tartu-kulje-alla-kas-emajoge-ja-peipsit-saab-kaitsta	Kuno Kasak: puidutehas Tartu külje alla: kas Emajõe ja Peipsit saab kaitsta?	Kuno Kasak
23.04.17	https://arvamus.postimees.ee/4089207/andrus-karnau-puidutehase-avalik-ja-erahuvi?_ga=2.39340836.600658039.1544613570-23197196.1534191313	Andrus Karnau: puidutehase avalik ja erahuvi	Andrus Karnau
09.08.17	https://www.err.ee/611972/madis-tilga-majandusarengu-jargmine-laine-biomajanduse-uus-tulemine	Madis Tilga: majandusarengu järgmine laine – biomajanduse uus tulemine	Madis Tilga
22.09.17	https://arvamus.postimees.ee/4249519/mart-kivastiku-veste-metsavennad-me-voidame-niikuinii?_ga=2.13705264.600658039.1544613570-23197196.1534191313	Mart Kivastiku veste: metsavennad, me võidame niikuinii!	Mart Kivastik
15.10.17	https://arvamus.postimees.ee/4277203/vastulause-halloo-kas-minister-kiisler-siin-raagib-rahvas?_ga=2.79227031.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Vastulause: halloo, kas minister Kiisler? Siin räägib rahvas!	Linda-Mari Väli
04.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4332303/kodanikuaktivisti-d-viis-pohjust-miks-jatta-miljarditehase-plaan-katki?_ga=2.79227031.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Kodanikuaktivistid: viis põhjust, miks jätta miljarditehase plaan katki	Martin Luiga
			Linda-Mari Väli
17.10.17	https://arvamus.postimees.ee/4279915/virve-sober-kas-ja-millist-kasu-saaksid-eesti-elanikud-	Virve Sõber: kas ja millist kasu saaksid Eesti	Virve Sõber

	tselluloositehasest?_ga=2.44229671.24297904.1545689532-23197196.1534191313	elanikud tselluloositehasest?	
05.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4333927/katrin-idla-ja-marek-strandberg-maul-halten-und-weiter-spritzen?_ga=2.12091575.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Katrin Idla ja Marek Strandberg: maul halten und weiter spritzen!*	Katrin Idla
			Marek Strandberg
12.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4341117/rainer-kuuba-mis-soda-metsas-kaib?_ga=2.49889701.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Rainer Kuuba: mis sõda metsas käib?	Rainer Kuuba
12.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4342049/margit-sutrop-suurprojektidest-raakides-uhel-meelel-ja-uhel-keelel?_ga=2.7989425.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Margit Sutrop: suurprojektidest rääkides – ühel meelel ja ühel keelel?	Margit Sutrop
13.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4343299/aadu-polli-ja-margus-kohava-puidurafineerimistehase-rajamist-pole-pohjust-peljata?_ga=2.7989425.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Aadu Polli ja Margus Kohava: puidurafineerimistehase rajamist pole põhjust peljata	Aadu Polli
			Margus Kohava
20.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4350541/elfi-juht-miks-est-fori-juhid-lubaduste-aseemel-eksitavad?_ga=2.16543541.24297904.1545689532-23197196.1534191313	ELFi juht: miks Est-Fori juhid lubaduste aseemel eksitavad?	Tarmo Tüür
21.12.17	https://arvamus.postimees.ee/4352039/andrus-karnau-est-fori-ulbus-ja-rahva-usaldamatus?_ga=2.10595511.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Andrus Karnau: Est-Fori ülbus ja rahva usaldamatus	Andrus Karnau
03.01.18	https://arvamus.postimees.ee/4363191/toomas-kiho-kas	Toomas Kiho: kas Eesti	Toomas

	eesti-jaab-eestiks-saja-aastase-riigi-kolm-rinnet?_ga=2.83002517.24297904.1545689532-23197196.1534191313	jääb Eestiks? Saja-aastase riigi kolm rinnet	Kiho
18.01.18	https://www.err.ee/654895/marju-himma-aga-kui-oleks-millegi-poolt-kes-kirjutab-alla	Marju Himma: aga kui oleks millegi poolt. Kes kirjutab alla?	Marju Himma
22.01.18	https://arvamus.postimees.ee/4383067/mihhail-lotman-miks-ma-andsin-allkirja-tselluloositehasevastasele-poordumisele?_ga=2.12091575.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Mihhail Lotman: miks ma andsin allkirja tselluloositehasevastasele pöördumisele	Mihhail Lotman
04.02.18	https://arvamus.postimees.ee/4397589/tarmo-pikner-metslased-meie-metsa-kallal?_ga=2.10595511.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Tarmo Pikner: metslased meie metsa kallal	Tarmo Pikner
08.02.18	https://arvamus.postimees.ee/4402655/andrus-karnau-mis-maksab-peipsi-jarv?_ga=2.10595511.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Andrus Karnau: mis maksab Peipsi järv?	Andrus Karnau
08.02.18	https://tartu.postimees.ee/4402861/keskkonnateadlane-kas-tartut-ja-tartumaad-ootab-aanekoski-saatus	Keskkonnateadlane: kas Tartut ja Tartumaad ootab Äänekoski saatus?	Erik Puura
08.02.18	https://tartu.postimees.ee/4403253/margus-kohava-moistan-millest-tulenevad-aanekoski-tehase-lahistel-elavate-inimeste-mured	Margus Kohava: mõistan, millest Äänekoski tehase lähistel elavate inimeste mured	Margus Kohava
12.02.18	https://arvamus.postimees.ee/4406645/vastukaja-koostooprotokoll-rmkga-poleks-tselluloositehase-rajamise-lubataht?_ga=2.16294709.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Vastukaja: koostööprotokoll RMKga poleks tselluloositehase rajamise lubatäht	Andres Tali
14.02.18	https://tartu.postimees.ee/4407979/martin-hallik-mis-tselluloositehase-planeerimises-murelikuks-teeb	Martin Hallik: mis tselluloositehase planeerimises	

		murelikuks teeb?		
15.02.18	https://tartu.postimees.ee/4409225/heljo-pikhof-hiigeltehase-kahekiiruseline-kasitus	Heljo Pikhof: Heljo hiigeltehase kahekiiruseline käsitus		
17.02.18	https://tartu.postimees.ee/4412805/keskkonnateadlane-erik-puura-mitte-mingil-juhul-ei-saa-ega-tohi-vaita-et-tselluloositehas-on-taielikult-haisuvaba?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Keskkonnateadlane Erik Puura: mitte mingil juhul ei saa ega tohi väita, et tselluloositehas on täielikult haisuvaba	Erik Puura	Erik Puura
18.02.18	https://tartu.postimees.ee/4413569/mart-laanemets-kas-rahva-haal-on-jumala-haal	Märt Läänemets: kas rahva häääl on jumala häääl?	kas Läänemet s	Märt Läänemet
21.02.18	https://tartu.postimees.ee/4417281/peeter-olesk-tartu-rahulolematus?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Peeter Olesk: Tartu rahu ja Eesti rahulolematus	Tartu rahu Olesk	Peeter Olesk
27.02.18	https://tartu.postimees.ee/4422169/kaspar-kokk-tartu-ei-ole-toostuslinn?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Kaspar Kokk: Tartu ei ole tööstuslinn	Tartu ei Kokk	Kaspar Kokk
28.02.18	https://arvamus.postimees.ee/4424473/katre-koppel-avalik-arvamus-puidurafineerimistehasest-ehk-kuidas-esitada-poliitikutele-uuringutulemusi?_ga=2.45646887.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Katre Koppel: «Avalik arvamus puidurafineerimistehases t» ehk Kuidas esitada poliitikutele uuringutulemusi	«Avalik Koppel	Katre Koppel
02.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4427307/rannar-raba-ule-laiba?_ga=2.45646887.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Rannar Raba: Üle laiba	Üle laiba Raba	Rannar Raba
02.03.18	https://tartu.postimees.ee/4426517/tanel-tein-hanguga-ulikoolilinna-mainet-kaitsma?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Tanel Tein: hanguga ülikoolilinna mainet kaitsma	hanguga Tein	Tanel Tein

06.03.18	https://tartu.postimees.ee/4429957/tselluloositehase-eestkoneleja-margus-kohava-uus-tehas-aitab-eesti-elu-edendada	Tselluloositehase eestkõneleja Margus Kohava: uus tehas aitab Eesti elu edendada	Margus Kohava
07.03.18	https://tartu.postimees.ee/4431189/urmas-klaas-riigi-teerulliga-ule-emajoe-ateena	Urmas Klaas: riigi teerulliga üle Emajõe Ateena?	Urmas Klaas
08.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4433285/lugeja-tselluloositehasest-laastatud-metsad-ja-murgitatud-joed-ei-ole-minu-eesti?_ga=2.45646887.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Lugeja tselluloositehasest: laastatud metsad ja murgitatud jõed ei ole minu Eesti	Tiina Niitvägi-Hellamaa
08.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4433595/kaur-maran-puidutehas-ja-mantra-teadmatusest?_ga=2.16294709.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Kaur Maran: puidutehas ja mantra teadmatusest	Kaur Maran
09.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4434973/nadala-nagu-tartu-nin-j-ad?_ga=2.11239479.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Nädala nägu: Tartu nin(j)ad	Villu Päärt
11.03.18		Lugeja Matti Vattula: appi, mind hirmutatakse!	Matti Vattula
19.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4443871/lugeja-tartlastele-ilmaaegu-kardate-tselluloositehast?_ga=2.11239479.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Lugeja tartlastele: ilmaaegu kardate tselluloositehast	Rauno Jokiniemi
19.03.18	https://www.err.ee/690565/vilja-kiisler-muinasjutt-kolmest-vennast	Vilja Kiisler: muinasjutt kolmest vennast	Vilja Kiisler
19.03.18	https://www.err.ee/690601/margit-sutrop-esitas-vastulause-jaak-aaviksoole	Margit Sutrop esitas vastulause Jaak Aaviksoole	Margit Sutrop
20.03.18	https://arvamus.postimees.ee/4444835/tartu-linna-kaheksa-pohjust-miks-tartu-on-puidurafineerimistehase-eriplaneeringu-	Tartu linna-kaheksa põhjust, miks Tartu on puidurafineerimistehase	Urmas Klaas

	vastu?_ga=2.44778663.24297904.1545689532-23197196.1534191313	eriplaneeringu vastu		
27.03.18	https://tartu.postimees.ee/4451185/voldemar-namsing-tselluloositondist-inseneri-pilguga	Voldemar tselluloositondist inseneri pilguga	Namsing:	Voldemar Namsing
02.04.18	https://tartu.postimees.ee/4456793/heino-kasesalu-kui-jagala-joe-kalad-keerasid-kohud-pusti?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Heino Jägala jõe kalad keerasid kõhud püsti	Kasesalu: kui	Heino Kasesalu
04.04.18	https://arvamus.postimees.ee/4460391/tonu-kurissoo-miljardi-euro-eest-rumalust?_ga=2.16294709.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Tõnu Kurissoo: miljardi euro eest rumalust		Tõnu Kurissoo
04.04.18	https://www.err.ee/693679/rein-sikk-kogu-tode-tselluloosi-ja-sunnitussoja-kohta	Rein Sikk Kogu tõde tselluloosi- ja sunnitussoja kohta		Rein Sikk
06.04.18	https://tartu.postimees.ee/4461703/juri-laurson-tegevusetus-teeb-aaremaad-tuhjaks	Jüri tegevusetus ääremaad tühjaks	Laurson: teeb	Jüri Laurson
11.04.18	https://tartu.postimees.ee/4466445/nikolai-podramagi-tartu-vajab-toostust-aga-mitte-iga-hinnaga?_ga=2.36010727.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Nikolai Tartu vajab tööstust, aga mitte iga hinnaga	Põdramägi: aga	Nikolai Põdramägi
16.04.18	https://arvamus.postimees.ee/4472471/mart-luik-holmikpuu-viimane-vaatus?_ga=2.87838107.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Mart Luik: hõlmikpuu viimane vaatus		Mart Luik
19.04.18	https://www.err.ee/823117/tartu-apelli-tooruhm-professori-vaited-ringvaates-olid-eksitavad	Tartu apelli tööruhm: professori väited “Ringvaates” olid eksitavad		
26.04.18	https://arvamus.postimees.ee/4479183/ahto-lobjakas-otsedemokraatia-ja-okoloogilise-tusameele-	Ahto otsedemokraatia	Lobjakas: ja	Ahto Lobjakas

	kevad?_ga=2.87838107.24297904.1545689532-23197196.1534191313	ökoloogilise tusameele kevad	
30.04.18	https://arvamus.postimees.ee/4480975/mihkel-kangur-mis-arritab-elanikke-uusarenduste-juures-enim?_ga=2.68112278.600658039.1544613570-23197196.1534191313	Mihkel Kangur: mis ärritab elanikke uusarenduste juures enim?	Mihkel Kangur
07.05.18	https://arvamus.postimees.ee/4484586/lugeja-luuletab-tselluloositehase-humn?_ga=2.74024977.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Lugeja luuletab: tselluloositehase hümn	Andres Parmas
07.05.18	https://www.err.ee/829301/olukord-estis-metsades-pole-selline-nagu-vaidlustes-kuulda-voib	Olukord Eestis metsades pole selline, nagu vaidlustes kuulda võib	Jüri Kukk
28.05.18	https://arvamus.postimees.ee/4495329/aarne-mae-kui-seda-metsa-ees-ei-oleks?_ga=2.74024977.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Aarne Mäe: kui seda metsa ees ei oleks	Aarne Mäe
30.05.18	https://arvamus.postimees.ee/4496603/kalle-kulbok-minister-maggi-vastus-tselluloositehase-vastastele-sisaldas-mitu-ebatoest-ja-mitteasjakohast-vaidet?_ga=2.16294709.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Kalle Kulbok: minister Maggi vastus tselluloositehase vastastele sisaldas mitu ebatõest ja mitteasjakohast väidet	Kalle Kulbok
31.05.18	https://poliitika.postimees.ee/4497432/andres-herkel-uka-uka-mina-prii?_ga=2.16294709.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Andres Herkel: uka-uka, mina prii!	Andres Herkel
05.06.18	https://www.err.ee/837131/tartu-apelli-tooruhm-6-levinud-eksivaidet-tselluloositehasest-ja-eriplaneeringust	Tartu apelli tööruhm: 6 levinud eksiväidet tselluloositehasest ja eriplaneeringust	Tartu apelli tööruhm
05.06.18	https://tartu.postimees.ee/4499864/juri-saar-kas-	Jüri Saar: kas	Jüri Saar

	tselluloositehase-uus-asukoht-on-senisest-parem?_ga=2.1407734.695766712.1546986194-23197196.1534191313	tselluloositehase «uus asukoht» on senisest parem?	
10.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4502030/aune-sepp-mis-kuradi-kohas-ma-elan?_ga=2.1407734.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Aune Sepp: mis kuradi kohas ma elan?	Aune Sepp
12.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4503098/ott-lumi-miks-megaprojektid-korbevad?_ga=2.250299525.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Ott Lumi: miks megaprojektid kõrbevad?	Ott Lumi
14.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4504396/olev-raju-paastke-tartu-ei-eesti?_ga=2.1407734.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Olev Raju: päästke Tartu? Ei, Eesti!	Olev Raju
19.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4506688/mihkel-kunnus-globaalsed-probleemid-ja-kohalikud-leevendused?_ga=2.1407734.695766712.1546986194-23197196.1534191313	Mihkel Kunnus: globaalsed probleemid ja kohalikud leevendused	Mihkel Kunnus
21.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4508054/juhtkiri-paberitehase-triibulised?_ga=2.87181467.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Juhtkiri: paberitehase triibulised	
25.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4509032/aarne-mae-ei-ole-ükski-ükski-maa?_ga=2.254518283.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Aarne Mäe: ei ole üksi ükski maa?	Aarne Mäe
27.06.18	https://arvamus.postimees.ee/4510098/aivar-reinap-milleks-meile-majanduskasv?_ga=2.87181467.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Aivar Reinap: milleks meile majanduskasv	Aivar Reinap
30.07.18	https://arvamus.postimees.ee/5985500/michael-gallagher-tselluloositehase-ehitamise-oleks-riikutud-euroopa-liidu-direktiivi-voimaliku-trahvi-maksnuks-riik?_ga=2.87181467.24297904.1545689532-23197196.1534191313	Michael Gallagher: tselluloositehase ehitamisega oleks riikutud Euroopa Liidu	Michael Gallagher

	23197196.1534191313	direktiivi. Võimaliku trahvi maksnuks riik
07.09.18	https://www.err.ee/859570/mari-liis-jakobson-roheline-laine-eesti-poliitikas	Mari-Liis Jakobson Mari-Liis Roheline laine Eesti Jakobson poliitikas
23.09.18	https://www.err.ee/863582/toomas-sildam-vabakond-kirjutab-parteidele-valimiste-eelse-spikri	Toomas Sildam: Toomas Vabakond kirjutab Sildam parteidele valimiste- eelse spikri
17.10.18	https://www.err.ee/869775/mirjam-nutov-kagu-eesti-rinded-peavad	Mirjam Nutov Kagu- Mirjam Eesti rinded peavad Nutov

Lisa 4: Kodeerimisnäidis

Näidiskodeerimisel olen kasutanud kolumnist Andrus Karnau arvamusartiklit „Puidutehase avalik ja erahuvi“ Postimehes.

Puidurafineerimistehase projekti suurejoonelises võtab hingetuks. Jutt käib kuni miljard eurot maksvast tehasest, mis tootes hakkaks andma veerand miljardit eurot lisandväärtust. See on investeering, mis annaks vaikselt käigul liikuvale majandusele lisahoo.

Suurejoonelise plaani teostamiseks on esimese asjana vaja ajada korda paberid, kehtestada planeeringud ja keskkonnamõtjude hindamise aruanded. Sel nädalal algatab valitsus riigieriplaneeringu. Eelmisel kolmapäeval kõrvaldas riigikogu viimase takistuse eriplaneeringu algatamise teelt, nimelt sai seaduseks eelnõu, mis lubab planeeringu algatajal ise tehtud tööde eest tasuda.

Nagu öeldud, on projekt kõik hingetuks löönud. Sõnagi ei tule enam suust, sest kopsudes pole grammigi õhku. Riigikogus ei esitatud eriplaneeringu tasustamist muutva planeerimiseseaduse arutamisel mitte ühtegi küsimust. Ometi oleks see eelnõu andnud põhjust aruteluks. Investeeringu mõju keskkonnale on ülisuur. Tehase mõju puiduhindadele saab olema samuti märkimisväärne. Üks suur ostja dikteerib hinna, sunnib peale suuri raiemahte RMK-le. Tehas hakkab toimima elektriamaana, tootes rohkem energiat kui tarbides.

Ärimeestel on kiire. Soomes samasuguse tehase ehitus juba käib, Valgevenes peaks samuti varsti valmima tselluloositehas. Viimane konkureerib ennekõike tooraine pärast. Nii polegi ime, et ettevõtjad soovivad, et valitsus algataks eriplaneeringu. Tavapärane protsess lubaks ehituse dokumentide valmimist ja sellele järgnevat investeerimisotsust lõputult venitada. Seaduseelnõu läbis riigikogus kolm lugemist kolme nädalaga. Ei ühtegi arutelu suures saalis. Ometi oleks vaagida ja kaaluda põhjust.

„See on investeering, mis annaks vaikselt käigul liikuvale majandusele lisahoo.“ – Teema: mõju majandusele, väide: tselluloositehas oleks Eesti majandusele kasulik

„Ometi oleks see eelnõu andnud põhjust aruteluks.“ – Teema: otsustusprotsess, väide: Otsustusprotsessis oli puudulik arutelu

„Tehase mõju puiduhindadele saab olema samuti märkimisväärne. Üks suur ostja dikteerib hinna, sunnib peale suuri raiemahte RMK-le“ – Teema: muu

„Nii polegi ime, et ettevõtjad soovivad, et valitsus algataks eriplaneeringu.“ – Teema: erahuvi vs avalik huvi, väide: tselluloositehase rajamine on erahuvides

„Seaduseelnõu läbis riigikogus kolm lugemist kolme nädalaga. Ei ühtegi arutelu suures saalis. Ometi oleks vaagida ja kaaluda põhjust.“ – Teema: otsustusprotsess, väide: otsustusprotsess oli liiga kiire

Näiteks sel teemal, et riigikontrolör Alar Karis leidis, et planeeringuseaduse muutmise üksiku projekti huvides pole mõistlik. Karis näeb ohtu mainele, kui planeeringu koostaja seda rahastab. Nii on lihtne seada kahtluse alla planeeringu usaldusväärsus, sest kes maksab, see tellib ju ka muusika. Karis toonitas ka, et riigikontrolli analüüsi järgi on arendajad kasutanud ära seda, et planeeringu juhtimine on olnud usaldatud asjast huvitatud isikule. «Avalikud ja erahuvid peaks olema tasakaalus, nende tasakaalustamine peaks olema läbipaistev ja erapooletu ning huvitatud isikul ei tohiks olla ka näiliselt võimalik kallutada planeeringu koostamist rahastamise kaudu oma huvides,» märkis Karis.

Justiitsministeeriumi nõunik, planeerimisõiguse asjatundja Sandra Mikli märkis, et planeeringu tegemist ei saa üle anda asjast huvitatud ettevõtjale, sest sel juhul puuduks sõltumatu ja usaldusväärne otsustaja. «Olukord, kus otsusest huvitatud erasektori esindaja maksab talle sobiva otsuse eest, on käsitletav korruptsioonina,» märkis Mikli.

Mikli heitis eelnõule ette ka seda, et seadustatakse seesugune toimimisviis, kus eraettevõtja valib sobiva maatüki, rahastab projekti menetlust ja viib projekti ellu. Sellisel juhul ei hinda riik projekti laiemat mõju majandusele ega teistele projektidele.

Nii et põhjust riigikogus asja arutada oleks olnud küll. Projekti arendajad esitasid jaanuari lõpus rahandus- ja majandusministeeriumile saadetud kirjas nõude, et valitsus ja üksikud ministrid peavad projekti toetama avalikult ja jätkuvalt. Pole ime, et samasuguse suhtumise omandasid käigult ka parlamendi liikmed.

Kõik öeldu ei tähenda, et Eestile poleks puidurafineerimistehast vaja. Aga avalikud ja erahuvid peaksid ikkagi olema tasakaalus. Isegi siis, kui eesmärk on majanduslikult ülitasuv.

„Aga avalikud ja erahuvid peaksid ikkagi olema tasakaalus. Isegi siis, kui eesmärk on majanduslikult ülitasuv.“ – Täiendav kinnitus uurijale, et artikli autor pidas silmas nii erahuvisid kui kasu majandusele.

Lisa 5: Intervjuukava

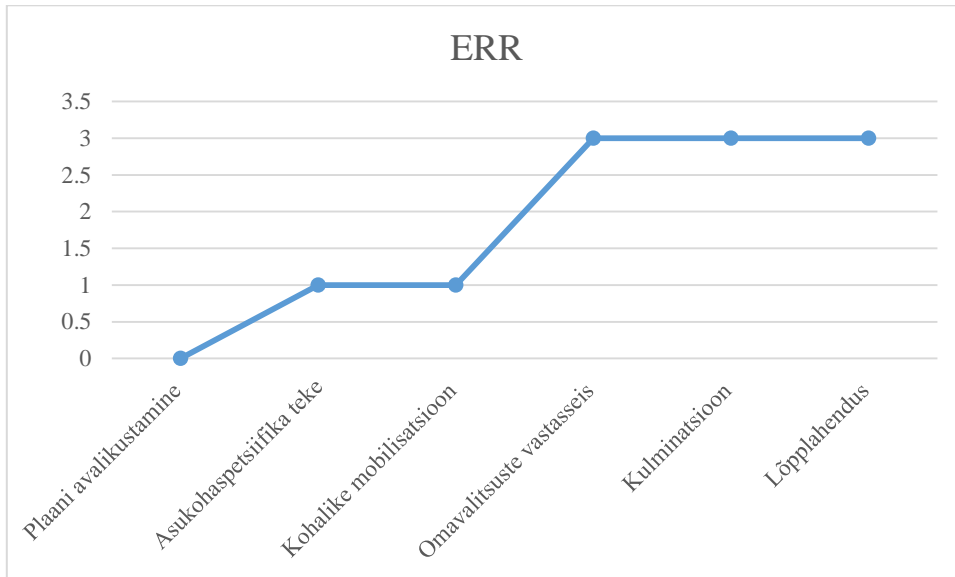
1. Kas jälgite ka teiste ajalehtede arvamuskülgi? Milliseid?
 - a. Milline on konkurents teiste väljaannete arvamuskülgedega? Milliste väljaannetega?
 - b. Kuidas teiste väljaannete arvamusküljed mõjutavad teie otsuseid oma töös?
 - c. Kui teise väljaande arvamusküljel ilmub palju artikleid ühe teema kohta, kas see pigem motiveerib rohkem või vähem artikleid samal teemal avaldama? *Seoses tselluloositehase teemaga avaldas ERR 11, Postimees (koos Tartu Postimehega) 57 ja EPL 36 arvamusartiklit. Küsimus ERR-ile, miks võis arvamusartiklite arv ERR-i portaalis madalam olla?*
2. Kuidas toimetuse otsustab teemade olulisuse üle?
 - a. Millised on teema väärtuse kriteeriumid toimetuse jaoks?
3. Kui suur osa toimetusele saadetud arvamuslugudest avaldatakse? *Kas tselluloositehase debati ajal otsustasite mõne artikli jätta avaldamata? Kui, siis miks?*
 - a. Mille alusel üldiselt valite, milliseid arvamuslugusid avaldada?
4. Ligikaudu milline on toimetuse initsiatiivil kirjutatud arvamuslugude osakaal võrreldes autorite omaalgatusel kirjutatud lugudega? *Milline võis see osakaal olla tselluloositehase debatis? Kas olukord erines kuidagi tavapärasest?*
 - a. Kuidas eristate lugejakirju arvamusartiklitest?
5. Palun rääkige, kuidas tavaliselt toimetuses otsustatakse, kellelt arvamusartiklit küsida?
 - a. Milline oli see arutelu mõnel hiljutisel korral? *Kas mäletate, milline oli mõni kirjutaja leidmise teemaline arutelu tselluloositehase debati ajal?*
6. Mille alusel valite artiklite kirjutajaid?
 - a. Kuidas hindate erinevate autorite artiklite populaarsust lugejate seas? *Kuidas mäletate autorite populaarsust tselluloositehase debati ajal?*
 - b. Millest võivad erinevused populaarsuses olla tingitud?
 - c. Kuidas artiklite ja autorite populaarsus kajastub arvamustoimetuse valikutes? (Kas see mõjutab mingil määral valikuid?)
 - d. Kas on kindlaid autoreid, kes teie väljaandesse artikleid kirjutavad ja mujale mitte? *Kes võisid need autorid olla tselluloositehase debati puhul?*

7. Tselluloositehase debati uurimine näitas, et ajakirjanike, poliitikute ja valdkonna spetsialistide kirjutatud arvamused artikleid oli kõige rohkem. Kas see on arvamustoimetuse töös tavaline, et ajakirjanikud, poliitikud ja valdkonna spetsialistid on peamisteks autoriteks?
 - a. Mis võis panna ajakirjanikku/toimetajat kirjutama arvamuse artiklit?
 - b. Kuidas toimetajana suhtute ajakirjanike arvamused artiklite avaldamisse? Aga poliitikute? Valdkonna spetsialistide?
 - c. Kas teete midagi oma töös, et spetsialistide arvamuste osakaalu suurendada? Mida?
8. Kuivõrd oluliseks peate, et iga teema puhul oleksid erinevad vaatenurgad esindatud?
 - a. Kui üks autor pakub teema üht vaatenurka kaitsvat arvamuse artiklit, kas püüate leida teist autorit, kes pakuks vastanduvat arvamust?
 - b. Milliste teemade puhul peate vaatenurkade esindatust olulisemaks, milliste puhul vähem oluliseks?
 - c. Kas loobute mõne artikli avaldamisest, kui sama vaatenurka esindav artikkel on juba avaldatud?
9. Milline on üldiselt toimetusesiseste otsuste tegemise protsess?
 - a. Kes protsessis osalevad?
 - b. Millised on peamised kaalutlused, mis toimetuse otsustusprotsessides rolli mängivad?
 - c. Kas ja millist mõju otsustele avaldavad toimetusevälised osapooled?
10. Kui oluline on lugejate arvu suurendamine arvamusküljel?
 - a. Kas see mõjutab arvamustoimetuse otsuseid/valikuid? *Kuidas võis see mõjutada otsuseid/valikuid tselluloositehase debatis?*
11. Kuidas otsustatakse, mida kirjutada arvamuse artikli autori ametinimetuseks?
 - a. Kes otsustab?

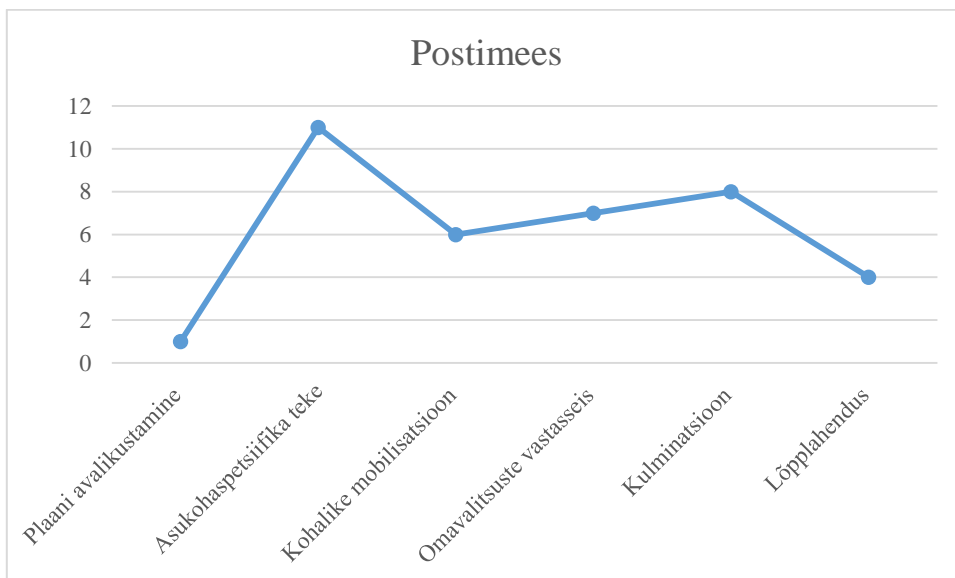
Täpsemad leiud tselluloositehase debatis

1. Est-For Invest esitas 30. jaanuaril 2017 rahandusministeeriumile taotluse riigi eriplaneeringu algamiseks. Esimene arvamuse artikkel ERR-is/Postimehes/Tartu Postimehes/EPL-is ilmus 09.08.17 / 23.04.17 / 01.03.17 / 23.03.17. Millest võis tekkida 6 / 3 / 1 / 2 kuu pikkune vahe?
2. Artiklite arv debati jooksul muutus vastavalt graafikul näidatule (eri väljaannete graafikud joonistel 1, 2, 3 ja 4). Kuidas muutuseid kommenteeriksite?

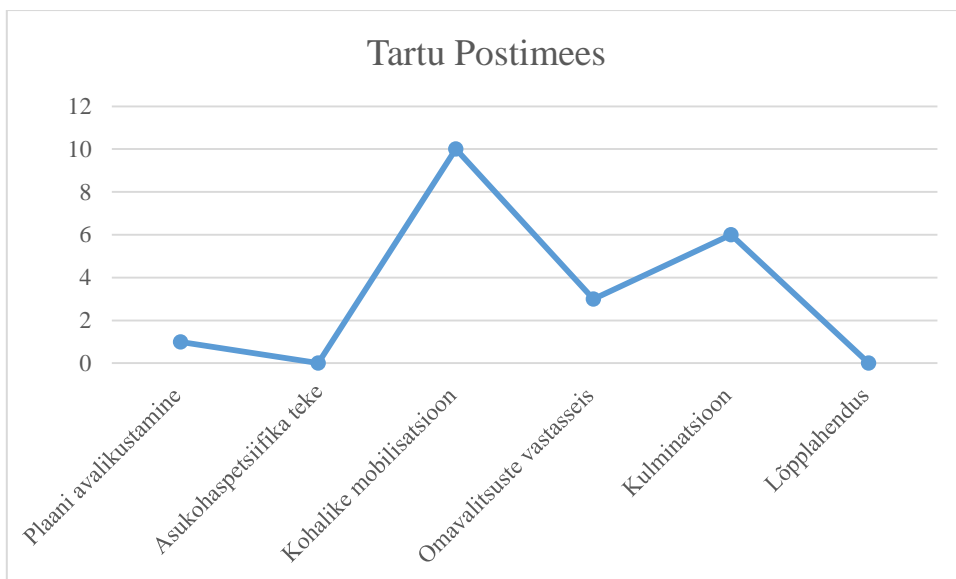
- Kuidas mäletate, et toimetuse huvi teema vastu erinevatel ajaetappidel muutus?
- Millised võisid olla muutused toimetuse töös?

Joonis 1. ERR-i veebiportaalis ilmunud artiklite arv ajaperioodide lõikes tselluloositehase rajamise debatis.

Joonis 2. Postimehe veebiportaalis ilmunud artiklite arv ajaperioodide lõikes tselluloositehase rajamise debatis.

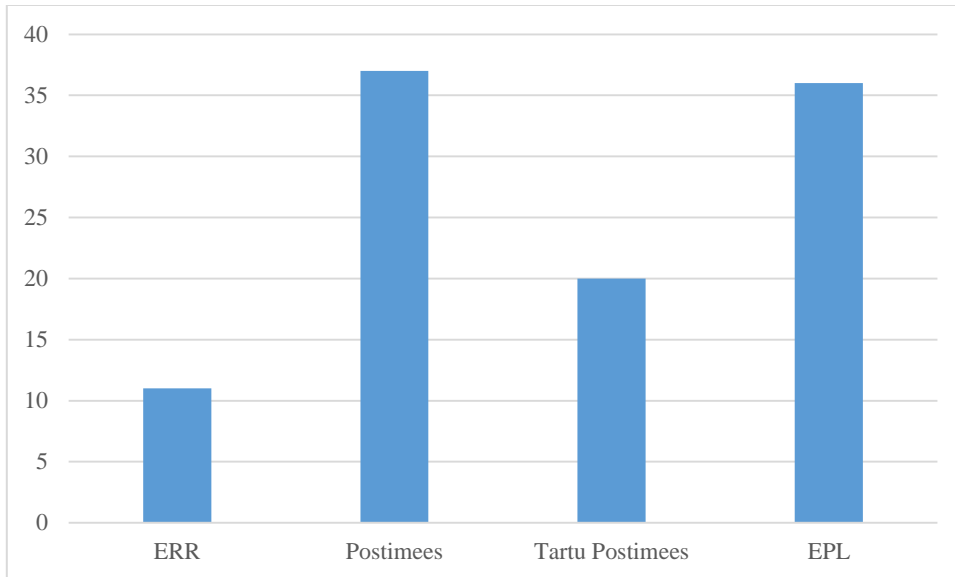

Joonis 3. Tartu Postimehe veebiportaalis ilmunud artiklite arv ajaperioodide lõikes tselluloositehase rajamise debatis.

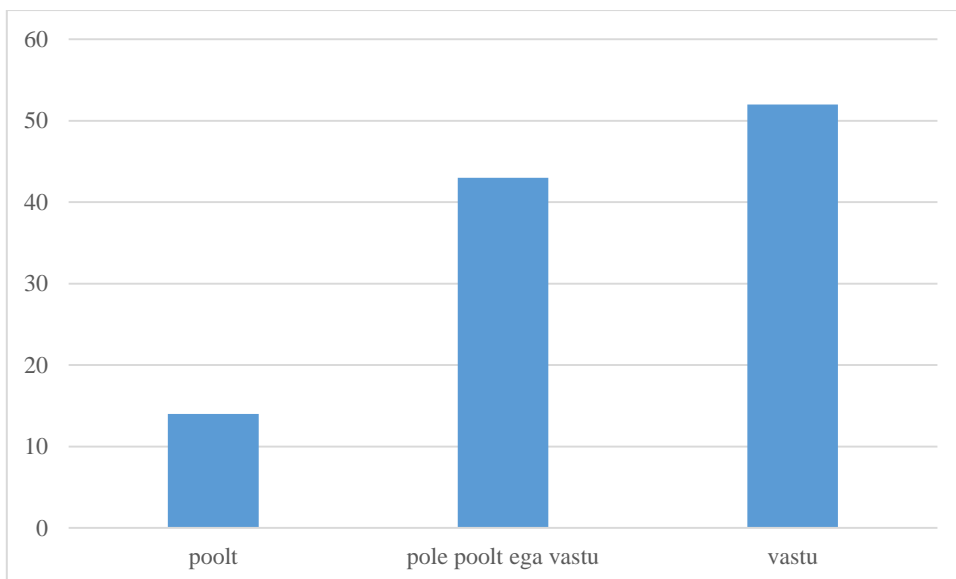
Joonis 4. Eesti Päevalehes ilmunud artiklite arv ajaperioodide lõikes tselluloositehase rajamise debatis.

3. Veebiportaalid ERR, Postimees, Tartu Postimees ja Eesti Päevaleht avaldasid tselluloositehase teemal erineva arvu artikleid, Postimehes ja Eesti Päevalehes ilmunud artiklite arv oli peaaegu sama. Millest võisid erinevused olla tingitud? (Joonis 5)

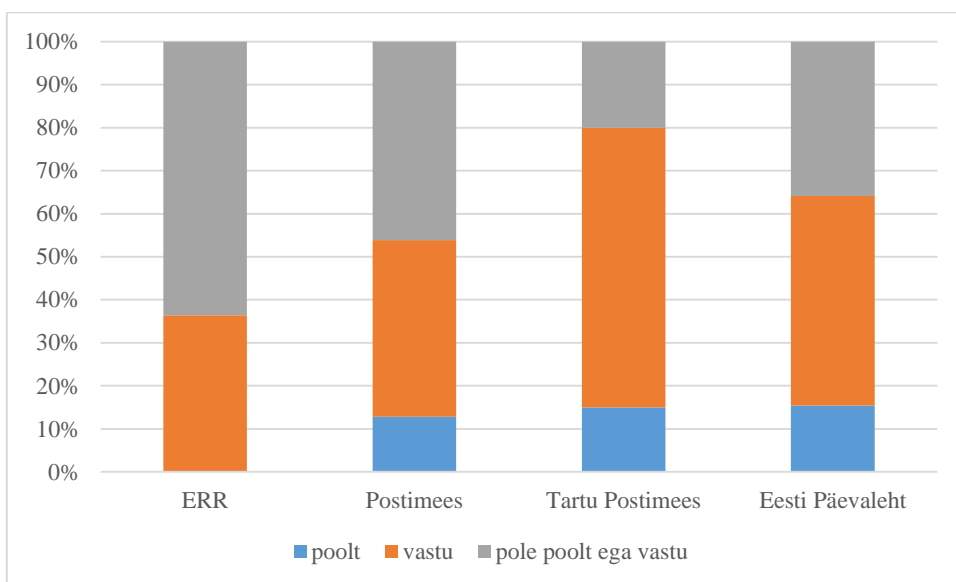

Joonis 5. Tselluloositehase teemal ilmunud artiklite arvu võrdlus väljaannetes.

4. Tselluloositehase debati puhul oli valdav enamik autoreid tehase vastu (52) või erapooletud (43), vähe tehase poolt (14). Kuidas mäletate tselluloositehase debati kulgemist?
- a. Kuidas kommenteerisite autorite hoiakute jaotuvust debatis? (Joonised 6 ja 7)

Joonis 6. Autorite hoiakute jaotuvus tselluloositehase debatis.

Joonis 7. Autorite hoiakute jaotuvus tselluloositehase debatis väljaannete võrdluses.

5. Arvamusartiklites oli enimesinenud väidete seas, et tselluloositehase debatis oli puudulik arutelu/järele mõtlemine/kommunikatsioon või et levitatud on valeinfot/demagoogiat/mõjutamist. Kuidas oskaksite leidu kommenteerida?
 - a. Mida saab arvamustoimetuse teie arvates teha, et arutelu tasakaalustada või sisukamaks muuta? Mida tegite?
 - b. Kas märkasite arvamusartiklites valeinfot/demagoogiat/mõjutamist?

- c. Kuidas nägite enda rolli debatis? Milliseks pidasite enda missiooni?
 - d. Kuidas peaks riiklike otsuste ümber keerlevat avalikku arutelu parandama?
6. Tselluloositehase debati uuringust selgus, et mõnede arvamusartiklite autorid esindasid rolle, mida artiklis polnud välja toodud. Kuivõrd täheldasite tselluloositehase teemalistes artiklites autorite varjatud rolle?
- a. Kui oluliseks peate autori erinevate rollide väljatoomist (nt poliitilise kuuluvuse, seotuse firmadega, haridustaseme)?
 - b. Kas artiklite autoritele tehakse taustauuring? Kuidas?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, *Maria Johanna Kull*,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Arutelu kujundamine uudisteportaalide arvamuskülgedel tselluloositehase juhtumi näitel*, mille juhendajad on *Ragne Kõuts-Klemm ja Triin Vihalemm*, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maria Johanna Kull

27.05.2019